

การลดความยากจนและ
ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา
: กรณีศึกษาต่างประเทศสำหรับประเทศไทย

โดย

ทิพย์พาพร ตันติสุนทร

สารบัญ

การลดความยากจนและความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา	3
การจัดความยากจนคือเป้าหมายแรกของการศึกษา	5
การศึกษามีผลทางเศรษฐกิจ	5
การศึกษา คือ โอกาสที่เท่าเทียมระหว่างเมืองและระหว่างภูมิภาค	9
การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง : เสาหลักสำคัญในการลดความยากจนและเหลื่อมล้ำ	11
การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง (Civic Education) : ประสบการณ์จากเยอรมันและเกาหลีใต้	17
การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง (Civic Education) ในประเทศเยอรมัน	20
การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง (Civic Education) ในเกาหลีใต้	23
บทสรุป	30

“...เป็นพระเจ้าแผ่นดินนั้นลำบาก เหนื่อยยาก เพราะที่ต้องต่อสู้กับความยากจน
ของประชาชน และถ้าเอาชนะความยากจนได้ จึงจะทำให้เขามีอิสระทางการเมือง
และถ้าเขามีอิสระทางการเมืองได้ จึงจะได้ประชาธิปไตยที่แท้จริง”

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงรับสั่งกับ
คณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และข้าราชการที่รอถวายงาน

(อ้างอิงจาก ปาฐกถาพิเศษ การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาชีวิตอย่างยั่งยืน
โดย ศ.เกียรติคุณ นพ.เกษม วัฒนชัย, สถาบันพระปกเกล้า, 2549)

การลดความยากจนและความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

ความยากจนและความเหลื่อมล้ำมีอยู่ทุกสังคมทั่วโลก และเป็นปัญหาใหญ่ของโลก ดังที่ UN
ประกาศเป้าหมายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goal) ไว้หลายเรื่อง แต่เรื่องที่สำคัญที่สุดและเป็นอันดับแรก คือ ความยากจนและความเหลื่อมล้ำ

สำหรับประเทศไทย มีตัวเลขจาก World Bank ชี้ชัดการเพิ่มขึ้นของความยากจนถึง 2 เท่า ในปี
2016 และ 2018 คือตัวเลขคนยากจนเพิ่มจาก 4.85 ล้านคน เป็น 6.7 ล้านคน และปรากฏอยู่ในภาค
กลาง-อีสาน ที่ตัวเลขคนยากจนเพิ่มมากขึ้นมากกว่าครึ่งล้านในปี 2016, 2018 และในปี 2017 เป็นครั้งแรกที่พบว่าภาคใต้ อัตราความยากจนสูงที่สุด ในปี 2018 ความยากจนขยายตัวในทุกภูมิภาค ครอบคลุม
61 จังหวัด จาก 77 จังหวัดทั่วประเทศ

ความยากจนล้วนเกิดจากปัญหาเศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อมทางสังคม คือ ปี 2019 ไทยเป็น
หนึ่งในประเทศที่การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจตกต่ำกว่าประเทศอื่นในภูมิภาค East Asia + Pacific
จากความแห้งแล้งที่กระทบกับการใช้ชีวิตของเกษตรกร ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่จนที่สุด

ข้อมูลของธนาคารโลก (World Bank) ระบุว่าปี 2564 ผลกระทบจากการระบาดของโควิด-19 ทำให้ภาคครัวเรือนมีอัตราว่างงานเพิ่มขึ้น และภาคธุรกิจ SME ขาดรายได้ ทำให้ปีนี้ประเทศไทยจะมีผู้ยากจนเพิ่มขึ้นอีก ระหว่างปี 2558-2561 อัตรายากจนเพิ่มขึ้นจาก 7.21% เป็น 9.85% และค่าสัมบูรณ์ของประชากรที่อยู่ในภาวะยากจนเพิ่มสูงขึ้นจาก 4.85 ล้านคน เป็นมากกว่า 6.7 ล้านคน โดยประชากรในภาคกลางและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ยากจนเพิ่มขึ้นกว่าครึ่งล้านคน ในช่วงเวลาดังกล่าว จากวิกฤติการระบาดโควิด-19 ส่งผลกระทบเป็นวงกว้าง ทำให้คนไทยยากจนเพิ่มขึ้นเฉียบพลันอีก 1.5 ล้านคน การว่างงานในกลุ่มคนหนุ่มสาวมีมากขึ้น เกิดวิกฤติการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำสูงขึ้น

ความเหลื่อมล้ำในการศึกษาเรียนรู้ เกิดจากโควิด-19 ต้องผ่าน platform การเรียนรู้ที่ต่างไปจากเดิม ครัวเรือนที่ยากจนต้องแบกรับภาระมากขึ้น นอกจากนี้ ยังมีความเหลื่อมล้ำด้านคุณภาพการศึกษาระหว่างกลุ่มโรงเรียน ขนาดโรงเรียน ที่ตั้ง และภูมิภาคอีกด้วย

ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นคือ รายได้ต่อครัวเรือนส่งผลต่อความยากจนที่เปลี่ยนไปที่แย่งสภาพการดำรงชีพที่ต่ำกว่าเดิม เหล่านี้กลายเป็นแหล่งความยากจนที่ขยายตัวสูงขึ้น ทำให้ความไม่เสมอภาคมากขึ้น และความเหลื่อมล้ำยังเป็นประเด็นใหญ่ของประเทศไทย รายงานของ World Bank จึงเรียกร้องให้มีการลงทุนและการปฏิบัติเพื่อช่วยในการเปลี่ยนผ่าน ในระยะสั้น ที่ต้องการ safety net ความปลอดภัยเนื่องด้วยประชากรที่อ่อนแอ ไม่มีความมั่นคง เขาต้องการการแก้ปัญหาที่ฉับไว คือการสร้างงานที่ดีขึ้นให้กับครัวเรือนที่ยากจน เพื่อให้ทันกาลกับเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ในระยะยาว การลงทุนเรื่องความยุติธรรมในคนรุ่นหน้า จะเป็นเรื่องหลัก (Key) ด้วยเหตุที่คนรุ่นหน้า (Next Generation) จะมีจำนวนน้อยลง เพราะการเปลี่ยนแปลงทางประชากรศาสตร์ เด็กทุกๆ คน ต้องการความยุติธรรม ความเท่าเทียม ที่จะได้รับในการดูแลทั้งสุขภาพ และโอกาสทางการศึกษาที่ไปให้ถึงศักยภาพของแต่ละคน ด้วยช่องทางนี้จะช่วยให้แต่ละครัวเรือนไม่ตกบ่วงของความยากจนจากรุ่นสู่รุ่นได้ และจะทำให้สามารถช่วยดูแลคนสูงอายุได้ด้วย พร้อมๆ กับการทำให้ประเทศไทยมีการเติบโตในโฉมหน้าใหม่ด้วย

การจัดความยากจนคือเป้าหมายแรกของการศึกษา

องค์กร UNESCO พูดเรื่องนี้ไว้นานแล้วว่า **การจัดความยากจนหรือการลดความยากจนถือเป็นเป้าหมายแรกของการศึกษา** และต้องเป็นการศึกษาที่มีคุณภาพที่จะให้ความรู้และวิชาการ วิชาชีพ ให้ทักษะชีวิตและทักษะวิชาชีพนั้นไปทำมาหากิน ไปรบกับความยากจน เพราะฉะนั้นการศึกษาที่มีคุณภาพจึงจำเป็นอย่างมาก

องค์กร UNESCO ได้ให้กรอบความสำคัญเรื่องการศึกษาไว้ว่า **การศึกษาที่มีคุณภาพจะช่วยจัดความยากจน นำไปสู่สุขภาพที่ดี สนับสนุนประชาธิปไตยและธรรมาภิบาล และรักษาระบบชาติ สิ่งแวดล้อม**

คนที่เข้าถึงการศึกษาคุณภาพจึงสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงได้ คือ เป็นอิสระจากการพึ่งพาผู้อื่นเพราะสามารถสร้างงาน สร้างอาชีพ มีรายได้ที่จะสร้างคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นได้ การศึกษาที่ดีมีคุณภาพ จึงไม่เพียงสร้างความสามารถของปัจเจกให้บรรลุถึงศักยภาพทางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่หากต้องให้เขามีความรู้และวิจรรณญาณที่เพียงพอจะเข้าร่วมในการตัดสินใจในประเด็นปัญหาทางสังคมและการเมืองได้อีกด้วย

การศึกษาจึงเป็นพื้นฐานสำคัญที่ทุกคนจะต้องมีและรัฐจะต้องเป็นธุระจัดการให้แก่ประชาชนทุกคน เพราะการศึกษาจะเป็นเครื่องชี้วัดของคุณภาพคนของรัฐ ที่จะไปขับเคลื่อนภาคการผลิตทางเศรษฐกิจ และสร้างเสถียรภาพทางการเมือง โดยเฉพาะการเมืองแบบประชาธิปไตย ที่ต้องการให้สมาชิกของสังคมเป็นผู้มีส่วนร่วมับชะตากรรมของบ้านเมือง คือการมีส่วนร่วมในทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม การศึกษาจึงเป็นเครื่องมือของทุกรัฐในการขัดเกลาให้คนในสังคมเป็นพลเมืองที่จะสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลง และแบกรับภารกิจของสังคมประเทศชาติด้วยความรับผิดชอบในฐานะเจ้าของสังคมและประเทศ

การศึกษาที่มีคุณภาพ จึงเปลี่ยนทั้งคน เปลี่ยนสังคม เปลี่ยนเศรษฐกิจ และเปลี่ยนการเมือง ได้ครบทุกมิติ

การศึกษามีผลทางเศรษฐกิจ

- คนไทย 10% ที่มีรายได้สูงสุดและต่ำสุดต่างกันถึง 22 เท่า
- คนไทยมากกว่า 75% ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง

- โฉนดถึง 61% อยู่ในมือคนเพียง 10%
- การพัฒนาที่เน้นแต่ GDP ขาดการพัฒนา “คน” คนในแต่ละพื้นที่ไม่ได้รับประโยชน์จากการพัฒนา ผลจากการพัฒนาทำให้เศรษฐกิจยิ่งโต ผู้มีทุนมากยิ่งได้เปรียบ

จึงทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำ และเป็นต้นตอไปสู่ความขัดแย้ง เพราะความเป็นอยู่ที่แตกต่างกันมาก ก็จะทำให้เพิ่มความเสี่ยงในการแย่งชิงทรัพยากร จึงยากที่จะทำให้สังคมอยู่ร่วมกันเป็นสุข และขาดเสถียรภาพในสังคมในที่สุด

ภาพใหญ่ คือ การลดการกระจุกตัวของทรัพยากรในที่ใดที่หนึ่ง จังหวัดใดจังหวัดหนึ่ง และทำให้คนไทยเชื่อว่าชีวิตจะดีขึ้น จะสามารถก้าวพ้นความยากจนได้ ในช่วงชีวิตที่ได้ร่ำเรียน ได้ทำงานอย่างสุจริต นี่คือโจทย์ของการกระจายอำนาจไปให้คนในท้องถิ่นให้เขาคิดพัฒนาด้วยตัวเองโดยไม่ต้องผ่านหัวคิวจากส่วนกลาง เพราะที่ผ่านมาเป็นการพัฒนาจากส่วนกลางสู่ท้องถิ่นที่ไม่คืบหน้า ไม่เกิดความมั่นคงในแง่ของบุคคลและของสังคม

โลกยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) ซึ่งประเทศที่พัฒนาแล้วต่างพลิกตัวไปที่การศึกษาให้ทันโลก คนคิดเป็น รู้จักดัดแปลง และปรับตัวได้ ที่สำคัญคือ การพึ่งตนเองได้ในทางเศรษฐกิจ

สำหรับประเทศไทยยังอยู่ที่เดิม แม้จะปฏิรูปการเมืองและปฏิรูปการศึกษาโดยมี พ.ร.บ. การศึกษาปี 2542 ซึ่งมุ่งเน้นที่ปรับปรุงโครงสร้างอำนาจของกระทรวง แต่ไม่ได้ลงสู่การปรับเปลี่ยนเรื่องแนวคิด (Mindset) ของทั้งผู้บริหาร ครู จนถึงตัวเด็ก ในเรื่องการศึกษาให้ทันโลก เป็นพลเมืองคิดเป็น คิดเก่ง รับผิดชอบต่อตนเองและสังคม และเค้าโครงของตัว พ.ร.บ. ที่กำลังทำอยู่ในปัจจุบัน ก็มีได้เปลี่ยนแปลงในสาระสำคัญนี้เช่นกัน

การพัฒนาของประเทศไทยจึงเน้นที่การเจริญเติบโตทางวัตถุ การพัฒนาเศรษฐกิจรุดหน้า แต่ไม่สัมพันธ์กับการศึกษาที่ยังอยู่กับที่โดยละทิ้งการพัฒนาด้านศักยภาพของมนุษย์ การพัฒนาเช่นนี้จึงทำให้รัฐเข้มแข็ง แต่ประชาชนอ่อนแอ ทั้งในแง่ทัศนคติและแง่การเป็นพลเมือง ประชาชนมีวัฒนธรรมทางการเมืองที่คอยพึ่งพิงรัฐ

ชุมชนอ่อนแอ เพราะการวางแผน การจัดการ และการแก้ไขปัญหาจากภายนอก ดังนั้น การพัฒนาจึงเป็นการพัฒนาด้านวัตถุ ด้วยเหตุนี้ จิตใจที่เป็นจิตอาสา ความร่วมมือซึ่งกันและกันจากภายใน จึงเกิดยาก เป้าหมาย ของการพัฒนามนุษย์ของรัฐ จึงควรอยู่ที่ทำให้คนเข้มแข็ง จัดการตนเองได้ ไม่ใช่การทอนพลังประชาชน จนพึ่งตนเองไม่ได้แม้ในทางเศรษฐกิจที่จะรักษาปัจจัย 4 พื้นฐานของชีวิตไว้ได้

เศรษฐกิจ และการศึกษา มีผลต่อกันตรงที่หากประชาชนโดยทั่วไปสามารถเข้าถึงการศึกษาอย่างต่อเนื่อง กระทั่งสามารถที่จะอ่านออก เขียนได้ คิดเลขเป็น เท่านั้น ก็ทำให้เพิ่มอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจได้แล้ว ซึ่งมีรายงานวิจัยของ UN ระบุว่า การศึกษาเป็นตัวเพิ่มรายได้ และแม้เข้ารับการศึกษาระดับ 1 ปี ก็จะช่วยเพิ่ม 10% ของรายได้ การศึกษาจึงส่งผลให้เกิดทรัพยากรมนุษย์ที่เป็นปัจจัยการผลิตสำหรับการแข่งขันที่สำคัญ

การเพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้ประชาชนอ่านออก เขียนได้ คิดเลขเป็น และรู้วิทยาศาสตร์ เป็นพื้นฐาน มีข้อยืนยันทางบวกมานานแล้วว่า มีผลต่อการเพิ่มรายได้ของประชากร และเพิ่มอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การศึกษาจึงเป็นการลงทุนในมนุษย์ (human capital) ที่จำเป็นของทุกรัฐ เพื่อที่จะให้มั่นใจว่า มนุษย์จะสามารถมีความรู้และทักษะที่จำเป็นและเพียงพอในการบรรลุความสำเร็จของตน การศึกษาโดยพื้นฐานเช่นนี้ จึงเป็นช่องทางลดปัญหาทางสังคมในหลายๆ เรื่อง คือ

1. เด็กที่ออกจากโรงเรียน และสามารถอ่านออก เขียนได้ คิดเลขเป็นโดยพื้นฐาน จะไม่ตกอยู่ในสภาพที่ยากจน และจะลดทอนความยากจนได้มากถึง 30% จากการเรียนรู้ที่พัฒนา การศึกษาช่วยชะลอความยากจน
2. การศึกษาเป็นช่องทางลดการหยุดยั้งการถ่ายทอดความยากจนจากรุ่นพ่อแม่ สู่รุ่นลูกหลานได้
3. การศึกษาช่วยส่งผลดีต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม
4. การศึกษาสร้างความมั่นคงทางอาหาร เพราะช่วยให้มีงานทำ มีเศรษฐกิจดี
5. การศึกษาเป็นตัวช่วยในการสร้างสำนึกรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม
6. การศึกษาลดความไม่เท่าเทียมทางเศรษฐกิจ คือ หากมีคนทำงานที่มาจากความรวยและจน แต่ได้รับการศึกษาที่เหมือนกัน ไม่แตกต่างกันอย่างเสมอหน้า ก็จะสามารถลดความเหลื่อมล้ำได้ถึง 30% การศึกษาเช่นนี้ ในทางเศรษฐกิจ ถือว่ามีบทบาทในการส่งเสริมการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ

การศึกษาไม่ใช่เป็นเพียงเครื่องมือเพื่อพัฒนาด้านเศรษฐกิจ แต่การศึกษาก็มีมิติด้านสังคมและการเมืองรวมอยู่ด้วย ซึ่งการศึกษาก็เป็นตัวสะท้อนความมีหรือไม่มีเสถียรภาพทางสังคมในทุกด้านอยู่ด้วย อย่างที่ไม่อาจแยกส่วนใดๆ ได้ เพราะคนเป็นผลผลิตทางการศึกษาที่เข้าไปแทรกตัวอยู่ในทุกมิติของสังคม

อีกทั้ง ด้วยภาวะเศรษฐกิจมั่งคั่งที่กระจุกตัว ยังผลทำให้อำนาจทางการเมืองก็มีลักษณะกระจุกตัว คนมั่งมีสามารถใช้อำนาจทางการเมืองที่เกิดจากการควบคุมทรัพยากรทางเศรษฐกิจ

ความเหลื่อมล้ำต่ำสูงทางเศรษฐกิจ เป็นสิ่งกีดขวางการก่อตัวของโครงสร้างทางการเมือง ประชาธิปไตย ที่ต้องการส่งเสริมอิสรภาพ เสพอากาศ และยุติธรรมให้ปรากฏแก่พลเมืองของสังคม

การจัดการศึกษาเพื่อนำไปสู่การมีเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง จึงอยู่ในอำนาจของทุกรัฐ และเป็นความปรารถนาที่จะไปสู่จุดนั้น

การศึกษา จึงเป็นทั้งเป้าหมายหลักและที่มั่นสุดท้าย ก็คือ ตัวสังคมที่เข้มแข็ง เป็นสังคมที่มั่นคง (Security) มีอิสระ ปลอดภัยจากการครอบงำของธุรกิจหรือการเมือง หรือของประเทศใดๆ และจะมั่นคงได้ ต้องมีเอกภาพ

รัฐจึงเป็นผู้ออกแบบและกำหนดกฎ กติกา ระเบียบทั้งหลายให้ปรากฏเป็นทิศทาง และปฏิบัติได้ ในการสร้าง “คน” หรือ “พลเมือง” ของรัฐตามที่ต้องการ ซึ่งปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญ และพระราชบัญญัติของทุกรัฐรวมทั้งประเทศไทย ซึ่งปรากฏในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันที่ใช้ในปี 2560 ีระบุมว 5 หน้าทีของรัฐ มาตรา 54 คือ

มาตรา 54

- รัฐ ต้องดำเนินการให้การศึกษาระดับบังคับกับเด็กทุกคนโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย
- รัฐ ต้องดำเนินการส่งเสริม สนับสนุนการศึกษาให้แก่ประชาชนตามความต้องการในระบบต่างๆ และจัดให้มีการร่วมมือกันระหว่างรัฐ ต่างประเทศ และภาคเอกชน ในการจัดการศึกษาทุกระดับ โดยให้การจัดการศึกษาดังกล่าวมีคุณภาพและได้มาตรฐานสากล....

....ให้เป็นคนดี มีวินัย ภูมิใจในชาติ สามารถเชี่ยวชาญได้ตามความถนัดของตน และมีความรับผิดชอบต่อครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ...

....รัฐต้องดำเนินการให้ผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์ได้รับการสนับสนุนค่าใช้จ่ายตามความถนัดของตน ให้จัดตั้งกองทุนเพื่อช่วยเหลือผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์เพื่อลดความเหลื่อมล้ำในการศึกษา

หมวดปฏิรูปประเทศ

มาตรา 257

- (2) สังคมมีความสุข เป็นธรรม และมีโอกาสอันทัดเทียมกัน เพื่อขจัดความเหลื่อมล้ำ
- (3) ประชาชนมีความสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดี และมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ และการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

มาตรา 258

จ. ด้านการศึกษา

- ให้ดำเนินการตามมาตรา 54 วรรคสอง เด็กเล็กต้องได้รับการดูแล
- ให้จัดตั้งกองทุนเพื่อช่วยเหลือด้านการศึกษาตามมาตรา 54 วรรคหก
- ปรับปรุงการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนตามความถนัด
- ให้มีกลไกและระบบการผลิตครู เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนการสอน

การศึกษา คือ โอกาสที่เท่าเทียมระหว่างเมืองและระหว่างภูมิภาค

แม้ว่ารัฐจะระบุให้มีการจัดการศึกษา และการจัดกองทุนเพื่อช่วยเหลือทางการศึกษาในรูปแบบต่างๆ ด้วยงบประมาณที่สูงที่สุดเป็นอันดับต้นๆ มาอย่างต่อเนื่องหลายรัฐบาลแล้ว แต่การบริหารการศึกษาที่มุ่งเน้นในส่วนกลาง และให้ความสำคัญกับเมืองหลวง เมืองใหญ่เป็นสำคัญ นี่จึงเป็นประเด็นของการรวมศูนย์อำนาจในการใช้ทรัพยากรทั้งหมดของประเทศอันเป็นปัญหารากฐานในการแบ่งสรรทรัพยากรในการพัฒนาประเทศ ที่ได้สร้างความยากจนและเหลื่อมล้ำมาตั้งแต่แรกเริ่มพัฒนาชาติ ซึ่งมีการนำเอาทรัพยากรของประเทศส่วนใหญ่ไปลงที่ภาคธุรกิจและอุตสาหกรรม ทั้งในการเงินและทรัพยากรคน ในระบบการศึกษาก็เป็นไปเพื่อผลิตคนรับใช้ภาคธุรกิจ อุตสาหกรรม และราชการเป็นหลักใหญ่ ฉะนั้น ระบบการศึกษาของไทยก็เท่ากับว่าเอาทรัพยากรคนในชนบท ดึงเอาส่วนที่ดีที่สุดมา แทนที่จะสร้างส่วนที่ดีที่สุดเพื่อรับใช้ชนบท ก็เอามารับใช้ภาคธุรกิจอุตสาหกรรมและราชการมากกว่า ทำให้ชนบทเสียเปรียบและถูกละเลยในการพัฒนาทำให้ภาคชนบทอ่อนแอ เพราะทรัพยากรถูกแบ่งมาที่เมือง และทุ่มไปที่อุตสาหกรรม ไม่ใช่ภาคเกษตรและชนบท คนในชนบทจึงไม่มีอำนาจต่อรอง ภาคชนบทจึงขาดทรัพยากรคนที่มีความรู้และความสามารถ ทำให้ภาคชนบทและภาคเกษตรกลายเป็นภาคของคนยากจน

การศึกษาจึงต้องออกแบบเพื่อแก้ปัญหาความยากจนในพื้นที่นอกเมืองหลวงและเมืองใหญ่ ที่อยู่ในภาคเกษตรและแรงงานในอุตสาหกรรมที่อยู่ในภูมิภาคต่างๆ โดยจัดและออกแบบให้เป็นระบบการศึกษาที่สนองความต้องการของส่วนภูมิภาคและภาคชนบท เป็นการศึกษาที่สร้างคนให้สามารถทำงานในภาคเกษตรและอุตสาหกรรม ในชนบท โดยการศึกษาต้องมีเป้าหมายที่จะมุ่งเป็นการศึกษาสำหรับส่วนภูมิภาคอย่างแท้จริง เพราะแต่ละภูมิภาคมีความแตกต่างกัน ระบบการศึกษาของประเทศจะต้องมีความแตกต่างหลากหลายกันไปตามสภาพภูมิประเทศ และทรัพยากร-ธรรมชาติ รวมทั้งวัฒนธรรมต่างๆ ของแต่ละภูมิภาคซึ่งไม่เหมือนกัน เพื่อให้การศึกษาเป็นองค์รวมของการพัฒนาให้ชุมชนแต่ละพื้นที่ที่สามารถที่จะมีฐานของความสามารถในการพึ่งตนเองอย่างแท้จริง การพึ่งตนเองได้ของคนชนบทจะทำให้เขาเป็นอิสระในทางเศรษฐกิจและปลอดจากการครอบงำและถูกเอาเปรียบจากคนภายนอกโดยเฉพาะ การถูกครอบงำจากเมืองใหญ่ หรือเป็นอาณานิคมของเมืองใหญ่ การจัดการศึกษาจึงมุ่งที่ลดความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำระหว่างเมืองอีกด้วย คือ การศึกษาที่มุ่งสร้างโอกาสที่เท่าเทียมระหว่างเมืองและระหว่างภูมิภาค การจัดการศึกษาแบบใหม่จึงควรนำเอาเทคโนโลยีวิทยาศาสตร์ และคนจากเมืองใหญ่ได้มีส่วนไปช่วยคนชนบทพัฒนา จากความรู้ที่แตกต่างกันเพื่อเป็นการพัฒนาชาติให้ไปด้วยกัน จะทำให้คนในทุกภูมิภาคมีความสามารถที่จะพัฒนาตนเองในการสร้างงานและพึ่งตนเอง ทำให้ชนบทสามารถรักษาระบบครอบครัวของตนเองได้ รักษาชุมชนท้องถิ่นตัวเองได้ไม่ต้องแยกย้าย อพยพหรือทิ้งบ้านทิ้งเรือนไปเหมือนที่เป็นอยู่ปัจจุบัน หากทำได้เช่นนี้ ชนบทที่กล้าแกร่งก็จะมีกำลังเงินซื้อ การพัฒนาชนบท ชุมชนท้องถิ่น ก็จะเป็นฐานที่ทำให้ภาคอุตสาหกรรมได้พัฒนาก้าวหน้าพึ่งตนเอง เพราะสามารถพึ่งตลาดภายในประเทศ การพัฒนาอุตสาหกรรมโดยไม่สร้างคนในชุมชนท้องถิ่น จึงทำให้เราต้องพึ่งตลาดภายนอก เน้นการส่งออก เพราะกำลังซื้อภายในมันขาด การพัฒนาในชุมชนท้องถิ่นจะเกิดการพัฒนาอุตสาหกรรมขนาดเล็ก อุตสาหกรรมครัวเรือนมากขึ้น ซึ่งเป็นทิศทางในการสร้างผู้ประกอบการใหม่ๆ ให้กระจายและขยายตัวให้มากและเร็วขึ้น และจะเป็นการเพิ่มผู้ประกอบการในระดับฐานรากชุมชนท้องถิ่น มากกว่าจะเป็นการจัดการศึกษาที่มุ่งสร้างคนไปเป็นแรงงานราคาถูก ซึ่งประชากรส่วนใหญ่จากภาคเกษตรก็จะกลายเป็นผู้ใช้แรงงานไปหมด ไม่ว่าจะถูกจ้างในเมืองหรือในท้องถิ่น สร้างสภาพความเหลื่อมล้ำและยากจนไม่จบสิ้น

เข็มมุ่งของการจัดการศึกษา จึงควรเป็นไปในทิศทางของการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ที่จะปลดปล่อยให้หลุดพ้นจากการครอบงำทางความรู้และทางเศรษฐกิจเพื่อให้มนุษย์ได้ดำรงชีพอยู่อย่างมีศักดิ์ศรีและคุณค่าของความเป็นมนุษย์ไม่ใช่การศึกษาที่ลดทอนความเป็นมนุษย์

การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง : เสาหลักสำคัญในการลดความยากจนและเหลื่อมล้ำ

ในปี 2004 เมื่อเริ่มศตวรรษที่ 21 องค์การสหประชาชาติได้ประกาศให้ เรื่อง “การศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองสำหรับทุกคน” (Civic Education for All) เป็นภารกิจของโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (The Millennium Declaration and UNDP’s Mandate) โดยเน้นย้ำภารกิจที่ให้ความสำคัญกับกลุ่มเสี่ยงและผู้ยากจน ซึ่งจำเป็นในการเพิ่มโอกาสให้คนเหล่านี้ได้มีส่วนร่วมและรับประโยชน์ของสังคมอย่างเท่าเทียม ซึ่งการศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง (Civic Education) จะมีบทบาทและเป็นเสาหลักสำคัญในการลดความยากจน (Fundamental Pillar to Reduce Poverty)

การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง (Civic Education) มีเป้าหมายชัดเจนในการลดทอนความยากจน (Poverty Reduction) การศึกษาที่ว่านี้ คือ การปฏิรูป “คน” เพื่อให้เข้าใจถึงการมีอำนาจที่สร้างการเปลี่ยนแปลงขึ้นในตัว “คน” คือ ไม่เพียงการมีความรู้ที่เพียงพอ แต่หากต้องมีความสามารถที่จะคิด และมีวิจรรย์ญาณ มีทักษะและทักษะที่จำเป็นในการที่จะอยู่ในสังคมอย่างมีศักดิ์ศรีและคุณค่าของความเป็นมนุษย์ อันจะนำไปสู่การปรับเปลี่ยนวิธีคิดในการสร้างพลเมืองใหม่ในบริบทของสังคมและการเมืองประชาธิปไตย

เงื่อนไขที่จะนำไปสู่การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง จึงอยู่ที่รัฐบาลจะต้องมีเจตจำนงในการจัดการให้เกิดขึ้นในทุกภาคส่วนเข้าร่วมกระบวนการนี้ และให้การสนับสนุนเพื่อให้เกิดการริเริ่มในเรื่อง “การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง” (Civic Education) นี้ ให้นำไปสู่การปฏิบัติต่อเนื่องในระยะยาว

การศึกษาเป็นสิ่งสำคัญและเป็นต้นทุนในการสร้างความมั่นคงของแต่ละปัจเจก และมีผลกระทบต่อภาพรวมของสังคม สิ่งจำเป็นยิ่งกว่านั้นอีก คือ “คุณภาพ” ที่อยู่ในการศึกษา ซึ่งจะมีผลต่อชีวิตของพลเมืองทุกคน

การลงทุนทางการศึกษา จึงไม่เพียงการใส่เม็ดเงินลงไปในระบบ แต่หากต้องเริ่มต้นจาก “กรอบแนวคิด” ที่ชัดเจนในการสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพ ไม่เพียงมีความรู้ หากแต่ต้องมีความฉลาดทางปัญญา คือ รู้จำ รู้คิด รู้ทำ และมีความรับผิดชอบต่อสังคมสูง สามารถดำรงอยู่ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วทั้งของสังคมตนและสังคมโลก

การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง ก็คือ การเตรียมความพร้อมสำหรับการปกครองตนเองอย่างยั่งยืน โดยการปลูกฝังค่านิยมผ่านการฝึกฝน การปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ และผ่านกรอบการใช้ชีวิตร่วมกันอย่างสอดคล้องกับระบบการเมืองการปกครองของสังคมประชาธิปไตย

เป้าหมายของการศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง คือ การสร้างความสามารถให้กับพลเมืองได้มีส่วนร่วมรับผิดชอบทางสังคมทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับรัฐ เพื่อการมีส่วนร่วมกับสังคมทั้งทางการเมืองและทางเศรษฐกิจ ซึ่งการศึกษาในแนวทางนี้สนับสนุนและส่งเสริมการใช้เสรีภาพและทักษะการคิด การแสดงออก การใช้เหตุผล มากกว่าการรับฟังและทำตามๆ กัน โดยขาดวิจารณญาณ และยึดโยงห้องเรียนให้เข้ากับสังคม คือห้องเรียนใหญ่อยู่ในสังคม ทำให้ผู้เรียนเชื่อมโยงกับสังคมโดยรอบ (Civic Engagement) และมีสำนักทางสังคมอยู่ตลอดเวลา การศึกษาเช่นนี้ จะทำหน้าที่เติมเต็มให้ผู้เรียนบรรลุถึงความสามารถและศักยภาพที่มีอยู่ในตัวให้มากที่สุด ซึ่งไม่เพียงเป็นผู้ที่มีความรู้ และยังต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถที่จะคิดและดัดแปลงตนเองให้เกิดการค้นพบในตน และคิดค้นสิ่งใหม่ๆ ให้เกิดขึ้นจากความสามารถของตนเองได้ด้วย

การศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองจึงต้องเริ่มตั้งแต่เด็กและดำเนินการต่อไปไม่สิ้นสุดในระบบการศึกษา ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งการศึกษานี้มีความเชื่อในเรื่องคุณค่าและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ที่ต่างเป็นคนเสมอหน้ากัน เป็นมนุษย์ที่ต่างจากสัตว์ที่มีสมองที่จะคิดและพัฒนาได้ กระทั่งเป็นผู้สร้างการเปลี่ยนแปลง คือ เป็น “ผู้กระทำ” ไม่ใช่ “ผู้ถูกกระทำ” เป็นผู้นำ ไม่ใช่เป็นผู้ตาม

การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง จึงมีเงื่อนไขที่ต้องการสร้างสภาพแวดล้อมใหม่ให้กับระบบการศึกษา ที่ผู้เรียนจะสามารถค้นพบตัวตนของตนเอง และสามารถที่จะริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ให้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ซึ่งหลักการสำคัญที่จะยึดถือในการสร้างพลเมือง คือ

1. เป็นการศึกษาที่ส่งเสริมคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การเข้าใจความเป็นพหุสังคมและหลักสิทธิมนุษยชน เพื่อฝึกฝนค่านิยมในการเคารพต่อผู้อื่น อาทิ การใช้เสรีภาพต้องไม่เบียดเบียนเสรีภาพของผู้อื่น การเคารพต่อความคิดเห็นของผู้อื่นแม้แตกต่างกัน
2. เป็นการศึกษาที่ไม่ครอบงำและชี้นำผู้เรียน แต่เป็นการศึกษาที่เปิดโอกาสการแสดงออกซึ่งความคิด การมีเหตุผล การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน และระหว่างผู้เรียนด้วยกัน อันเป็นการเรียนรู้ที่ใช้กระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม และสร้างบรรยากาศประชาธิปไตยในห้องเรียน

การศึกษาเพื่อเตรียมคนให้เป็นพลเมืองนี้ จึงมองเห็นคุณค่าและความสามารถที่แตกต่างหลากหลายอยู่ในตัวมนุษย์ที่เป็นเด็กและเยาวชนทุกคน และให้การศึกษาเป็นเรื่องที่ไม่เพียงให้ความรู้กระจ่างแต่อย่างเดียว แต่ยังต้องให้เกิดการบรรลุภาวะทางความคิด คือ ให้มีความรู้และการปฏิบัติ กระทั่งเกิดการรู้จัก เพราะการเรียนรู้โดยไม่รู้จักคิดและไม่ได้ลงมือปฏิบัติคือความสูญเปล่า การศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองจึงช่วยปลดปล่อยพันธนาการจากการศึกษาระบบเดิม ที่เป็นลักษณะ ครูเป็นผู้ผูกขาดการให้ความรู้ และผู้เรียนเป็นผู้รับความรู้แต่ฝ่ายเดียว โดยปราศจากความสงสัยใคร่รู้ เป็นการเรียนที่สอนให้จำเพื่อนำไปสอบ ไม่ใช่การทำให้ดู เป็นครูให้เห็น จากการลงมือทำและปฏิบัติ การเรียนการสอนเช่นนี้ จึงเป็นการศึกษาที่สร้างภาวะผู้ตาม เป็นพลเมืองที่ด้อยคุณภาพ ไม่อาจแก้ปัญหาใดๆ ได้ แม้แต่ปัญหาของตนเอง

3. เป็นการศึกษาที่สร้างพลเมืองให้เชื่อมโยงกับสังคม คือการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเป็นเจ้าของสังคมร่วมกัน โดยการนำกรณีสำคัญที่เกิดขึ้นในสังคมทั้งในระดับชุมชนท้องถิ่น ประเทศ และระดับสากล เข้าสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการแก้ปัญหา เพื่อให้พลเมืองไม่ละทิ้งสังคม ไม่เอาประโยชน์ส่วนตัวมาก่อนส่วนรวม แต่สร้างสำนึกต่อส่วนรวม และรับผิดชอบต่อส่วนรวมอย่างสูงยิ่ง (Social Responsibility) การศึกษาในแนวทางนี้ ได้ช่วยพัฒนาให้ผู้เรียนเป็น “ศูนย์กลางของการเรียนรู้” แทนที่จะเป็นครูในรูปแบบเดิม ซึ่งได้ช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาการเรียนรู้จากการรู้จักและรู้จัก ความรู้ที่ครูป้อนให้สู่การรู้จัก เพิ่มความฉลาดทางปัญญาในตัวผู้เรียนจากการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้กับผู้สอน บรรยากาศการเรียนรู้เช่นนี้ได้เปิดโอกาสสำหรับการคิดริเริ่มสิ่งใหม่ๆ ในตัวผู้เรียน ทำให้เกิดการปลดปล่อยพลังอันสร้างสรรค์ (creative energies) จากการเรียนการสอนให้เกิดขึ้นกับเยาวชน สร้างทักษะการ “คิดเป็น” ได้ด้วยตนเอง ซึ่งจะกลายเป็นหน่ออ่อนของการสร้างสังคมแห่งการคิดเป็น (Thinking society) ในโรงเรียน แทนที่จะเป็นเพียงสังคมฐานความรู้ (knowledge based society) ซึ่งสังคมยุคใหม่ต้องการพลเมืองที่ไม่เพียงมีความรู้ แต่เป็นพลเมืองที่ตื่นรู้ ฉลาดคิด และช่างสงสัย ช่างสังเกต ชอบคิดค้นแสวงหาข้อมูลที่ไม่เพียงอยู่ในห้องเรียน แต่อยู่ในสังคมรอบตัว ได้ปมเพาะเมล็ดพันธุ์ของนักคิด นักวิจัยไว้ในตัวผู้เรียน ซึ่งจะเติบโตไปเป็นนักคิด ประดิษฐ์สรรค์สิ่งใหม่ๆ ได้ด้วยตัวเอง และจะเป็นผลดีแก่สังคมโดยรวม เมื่อเยาวชนเติบโตไปก็จะมีอุปนิสัยที่รู้จักการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และเป็นนักสร้างสรรค์ โดยไม่ปล่อยให้สังคมไทยเป็นสังคมฐานความรู้ที่ปราศจากความคิดและจะถูกครอบงำ ชุดข้อมูลความรู้จาก

โลกภายนอก กลายเป็นอาณาจักรทางปัญญาของผู้ที่ได้เปรียบทางการเมืองและเศรษฐกิจไม่
รู้จบ

โลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในยุคดิจิทัล การมีเทคโนโลยีสื่อสารอินเทอร์เน็ต มนุษย์มีการ
ติดต่อกันโดยข้ามพรมแดนมากขึ้น คนรุ่นนี้และรุ่นหน้าเริ่มมีวัฒนธรรมการรับรู้และเรียนรู้มากกว่าที่เป็น
สิ่งพิมพ์ หนังสือ แต่มาจากสื่อที่หลากหลาย ที่ไม่เพียงจากตาที่อ่าน แต่มากกว่านั้นคือ การได้ฟัง และเห็น
ภาพมากขึ้น ความหมายของภาษาก็เปลี่ยนไป รวมถึงภาษาสากล คือภาษาคอมพิวเตอร์ มนุษย์มีความ
เชื่อมโยงกันมากขึ้นและสร้างความสามารถใหม่ๆ ให้ความคิดใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลา เกิดขึ้นจากการคิด
ริเริ่มใหม่ๆ สิ่งประดิษฐ์และนวัตกรรมจากความฉลาดทางปัญญาที่รู้จักคิดและดัดแปลงคือตัวชีวิตความ
ได้เปรียบของการแข่งขันทางเศรษฐกิจในโลกศตวรรษที่ 21

การศึกษาจึงต้องปรับตัวไปสู่การสร้างพลเมืองใหม่ให้มีคุณภาพ ให้หายจนทางปัญญา คือ
การปลดปล่อยผู้เรียนให้ค้นพบศักยภาพภายในตัวตน ให้สมศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ที่มีคุณค่า
เป็นมนุษย์ที่มีสมอง และใช้ศักยภาพของสมองให้เต็มที่ โรงเรียนต้องฝึกฝนบ่มเพาะให้ผู้เรียนเป็นผู้มี
ความรู้และเป็นนักคิด เพื่อเติบโตไปเป็นผู้ประกอบการที่มีความสามารถ มากกว่าการเรียนเพื่อไปเป็น
ลูกจ้างราคาถูก ซึ่งเป็นการศึกษาที่ลดทอนความเป็นมนุษย์ไปเป็นเพียงเพื่อความต้องการของตลาด
เศรษฐกิจ คือเป็นการศึกษาเพื่อการตลาด ซึ่งจำกัดความสามารถของมนุษย์ และทำให้มนุษย์อับจน
ทางปัญญา และยากจนในทางเศรษฐกิจ สร้างความเหลื่อมล้ำในทางสังคมให้เกิดขึ้น

การสร้างทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพด้วยการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองให้หลุดพ้นจากการจ้องจำ
ทางปัญญา คือ การปลดปล่อยอิสรภาพทางปัญญาที่ยิ่งใหญ่ ที่จะทำให้เขามีความคิดอิสระ ที่จะจัดการ
ตนเอง ปกครองตนเอง ดูแลตัวเองได้ตั้งแต่เศรษฐกิจในระดับปัจเจก ระดับครัวเรือน ระดับชุมชนจนถึง
ระดับประเทศ และสร้างเศรษฐกิจข้ามพรมแดนได้ด้วย จากพลังสร้างสรรค์ที่เกิดจากความฉลาดทาง
ปัญญาที่ถูกกระตุ้น บ่มเพาะ ประกอบกับการเคลื่อนไหวของโลกสมัยใหม่ด้วยอินเทอร์เน็ต ได้กลายเป็น
เครื่องมือที่ทรงพลังให้มนุษย์ได้ริเริ่มเรียนรู้ และสร้างสิ่งใหม่ๆ ได้ตลอดเวลา อิสรภาพทางปัญญาของ
พลเมืองจะก่อให้เกิดอาชีพใหม่ๆ มากมาย และเกิดได้ทุกที่ สามารถสร้างผู้ประกอบการใหม่ๆ ให้เกิดขึ้น
จากการค้นพบของปัจเจก ไม่ใช่การเป็นพลเมืองในระบบการศึกษาเก่าที่พอกพูนเพียงความรู้ที่ได้รับมาเพื่อ
เข้าสู่ระบบแรงงานและการตลาดในเมืองหลวงและเมืองอุตสาหกรรม การศึกษาเช่นนี้จึงไม่ได้สร้างความเป็น
นาย (master) ในตัวเอง และยากที่จะพัฒนาตนเองขึ้นสู่การเป็นผู้ประกอบการ SME ซึ่งเป็นทิศทาง
ของเศรษฐกิจที่เข้มแข็ง ดังที่เกิดขึ้นในสังคมเยอรมันจากการศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง บ่มเพาะความกล้า
คิดริเริ่มและรับผิดชอบต่อสังคม จึงทำให้เยอรมันที่เคยสิ้นเนื้อประดาตัวหลังสงครามโลกครั้งที่ 2

สามารถลุกขึ้นอีกครั้ง จากการสร้างพลเมืองใหม่ให้ปลอดจากการครอบงำและชี้นำจากระบบอำนาจนิยมหรือเผด็จการ ทำให้เกิดเศรษฐกิจในระดับรากหญ้าทุกพื้นที่ เยอรมันจึงให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจ SME ทั้งเล็กและกลาง ว่าเป็นกระดูกสันหลังของชาติ (SME is the back bone of the country)

การศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองให้ปลอดจากการครอบงำและชี้นำของระบบการศึกษาเดิม เราจึงจะได้สถานะของพลเมืองใหม่ คือ การเป็นผู้กระทำ ผู้ผลิต และผู้สร้างการเปลี่ยนแปลงจากความสามารถของพลเมือง และนับว่าเป็นอำนาจใหม่ที่สร้างขึ้นด้วยตัวของพลเมืองเอง เขาจึงเป็นพลเมืองที่ไม่อยู่ภายใต้อิทธิพลของการครอบงำของการเมือง และของกระแสทางสังคมใดๆ

พลเมืองที่สามารถนี้จึงสามารถที่จะสร้างเศรษฐกิจได้ด้วยตนเอง และมีส่วนร่วมในการรังสรรค์เศรษฐกิจของประเทศได้ตั้งแต่ระดับครัวเรือน และชุมชน สังคมประเทศ และระดับข้ามชาติได้ อีกทั้งยังมีความเป็นอิสระ มีวิจารณ์ญาณในการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง

โลกสมัยใหม่เป็นโลกของทั้งความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรม ซึ่งมากด้วยปัญญาจากสมองของมนุษย์ที่ถูกกระตุ้นและพัฒนาให้ถูกทางอย่างเต็มศักยภาพ จึงจำเป็นต้องใช้ความเป็นสมัยใหม่นี้มาแก้ปัญหาความยากจน ซึ่งมาจากระบบการบริหารจัดการและระบบการศึกษาที่รัฐยังขาดทิศทางและไร้คุณภาพ ระบบและการจัดการดังกล่าว ขาด “กรอบความคิด” ที่จะผดุงคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ แต่หากลดทอนความเป็นมนุษย์ลงไปให้อับจนไร้หนทางและวิถีคิด ที่จะจัดการแม้แต่จะดูแลตนเองในปัจจุบันพื้นฐานของชีวิต กลายเป็นผู้ยากจนจากรุ่นพ่อแม่สู่รุ่นลูกหลานไม่รู้จบ ทางออกในเรื่องนี้จึงมีแต่การจัดการศึกษาใหม่ เพื่อสร้างคนไทยให้เป็นพลเมืองผู้ที่สามารถจะเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง เรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น พึ่งพาตนเองเพื่อขจัดความยากจน ซึ่งเป็นเป้าหมายของการศึกษาของทั้งโลก รวมทั้งประเทศไทยด้วย

การศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองด้วยกรอบแนวคิดใหม่นี้ เราจะได้พลเมืองที่มีคุณภาพ มีความรับผิดชอบต่อสังคม และมีส่วนร่วมในทางเศรษฐกิจ เป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพในระบบเศรษฐกิจของประเทศ และเกิดผู้ประกอบการธุรกิจขนาดเล็ก ขนาดย่อม ได้จากความสามารถและความคิดริเริ่มของเขาเอง

ประเด็นสำคัญคือ การสร้างพลเมืองด้วยกรอบความคิดใหม่ทางการศึกษานี้ ต้องการเจตจำนงทางการเมือง (Political Will) ของผู้นำทางการเมือง ทางเศรษฐกิจและการศึกษา เพื่อแปรแนวคิดดังกล่าวสู่ความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ สู่การปฏิวัติระบบการเรียนรู้ การกล่อมเกลาทรัพยากรมนุษย์ไทย

ทั้งระบบจากการแก้ไขความยากจนทางปัญญา สู่ความเข้มแข็งทางปัญญาของพลเมืองให้เป็นจุดแข็งของการแข่งขันในระบบเศรษฐกิจทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ และสากล

เมื่อพลเมืองมีความเป็นอิสระทางเศรษฐกิจ **“เขาเอาชนะความยากจนได้ เขาก็จะมีความเป็นอิสระทางการเมือง และหากมีความเป็นอิสระทางการเมืองได้ จึงจะได้ประชาธิปไตยที่แท้จริง”¹**

---

¹ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงรับสั่งกับ คณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และข้าราชการที่รอถวายงาน (อ้างอิงจาก ปาฐกถาพิเศษ การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาชีวิตอย่างยั่งยืน โดย ศ.เกียรติคุณ นพ.เกษม วัฒนชัย, สถาบันพระปกเกล้า, 2549)

การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง (Civic Education) : ประสบการณ์จากเยอรมันและเกาหลีใต้

การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง มีอยู่ในทุกระบบการเมืองการปกครอง และเป็นเครื่องมือของรัฐ เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการปกครองตนเอง โดยการปลูกฝังค่านิยมผ่านการฝึกฝน ปฏิบัติกิจกรรม ในการใช้ชีวิตร่วมกันให้สอดคล้องกับระบอบการเมืองการปกครอง

การสร้างพฤติกรรมและความเชื่อร่วมกันจนเกิดความเห็นสาธารณะร่วมกันได้ทั้งสังคม กระทั่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ จำเป็นต้องสร้างระบบการเรียนรู้ของประชาชนในชาติด้วยการสร้าง กระบวนการหล่อหลอมทางสังคม (Socialization) ให้เกิดวัฒนธรรมทั้งความคิดและการแสดงออก การ จัดเตรียมคนให้เข้าสู่ระบบของสังคมเพื่อการสนับสนุนการเมืองการปกครองให้เป็นพลเมืองที่มีความรู้ ความคิดและความเข้าใจทางการเมือง (Political Literacy) ใส่ใจประโยชน์ร่วมของสังคม จึงเป็นเรื่อง จำเป็น ดังที่มีคำกล่าวของเยอรมัน ที่ว่า “มนุษย์ไม่มีปีนประชาธิปไตยมาตั้งแต่เกิด เขาจึงไม่ได้เกิดมาเพื่อ ประชาธิปไตย นักประชาธิปไตยจึงถูกสร้างขึ้น”

วิธีการที่จะสร้างพลเมืองก็โดยการจัดการศึกษาเพื่อสร้างและพัฒนาพลเมืองให้เป็นส่วนหนึ่งของ สังคม เศรษฐกิจ และการเมือง และให้มีความศรัทธาต่อระบอบการเมืองการปกครอง ซึ่งเป็นเรื่องจำเป็น ที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ สำหรับประเทศไทยแล้ว การสร้างพลเมืองในแบบประชาธิปไตย จึงควรเป็น จินตนาการใหม่สำหรับการจัดการปัญหาของระบบการศึกษาไทยที่กำลังเป็นปัญหาอย่างมากในขณะนี้ ซึ่งการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองในแนวทางประชาธิปไตยต้องคำนึงถึง 2 เรื่องหลัก คือ การเมืองและ การศึกษา ต้องไปพร้อมกันในการสร้างสังคม เพื่อให้เรื่องประชาธิปไตยจะได้เข้าใจและคุ้นชินจนเป็นวิถี ชีวิตตั้งแต่เด็ก กลายเป็นวัฒนธรรมของพลเมือง คือ การใช้เสรีภาพด้วยความรับผิดชอบ (Freedom based on Responsibility) การมีความสามารถที่จะเข้าใจและยอมรับต่อความแตกต่างทางความคิด การมีความสามารถที่จะคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผลและเป็นระบบ การมีความเต็มใจที่จะแก้ปัญหาความ ขัดแย้งด้วยท่าทีสันติ ไม่ใช่ความรุนแรงในทุกกรณี และมีความเต็มใจและมีความสามารถที่จะเข้าไปมี ส่วนร่วมในทางการเมือง ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับนานาชาติ การหล่อหลอมคนให้มี พฤติกรรมทั้งการคิดและการแสดงดังกล่าว ล้วนยึดโยงกับสังคมและมีผลต่อการสร้างเสถียรภาพทาง สังคม และการเมือง ผ่านกรอบแนวคิดที่จะสร้างพลเมืองที่กระตือรือร้นและใส่ใจต่อสังคม-การเมืองของ

ประเทศ และเป็นการปลูกฝังความรู้สึกถึงการเป็นเจ้าของ (ownership) และมีสำนึกต่อสังคม (social consciousness) ประเทศของตน

ดังได้กล่าวมาแล้วว่า การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง (Civic Education) นี้ ไม่ได้แยกการศึกษาออกจากการเมือง สถานศึกษาคือที่บ่มเพาะวัฒนธรรมการเมืองประชาธิปไตย การศึกษา ก็คือ การแสดงออกทางการเมือง (Education is a Political Act) ว่าเป็นอย่างไร ด้วยเหตุนี้การให้การศึกษาทางการเมือง (Political Education) จึงเป็นแกนสำคัญให้พลเมืองศรัทธาในการเมือง มีวัฒนธรรมทางการเมืองและมีส่วนร่วมทางการเมือง จากการเตรียมความคิด ความรู้ ความเข้าใจ และการปฏิบัติจนคุ้นชินเป็นวิถีชีวิตทุกๆ วัน

การให้การศึกษาทางการเมือง (Political Education) จึงเป็นสะพานเชื่อมพลเมืองกับการเมือง เนื่องด้วยการให้การศึกษาทางการเมืองมีความจำเป็นที่คนในระบอบการเมืองใดการเมืองหนึ่งจะต้องเรียนรู้ที่จะอยู่ในระบบสังคมตน แต่การให้ความรู้ทางการเมืองจะต้องอยู่เหนือแนวทาง-นโยบายของพรรคการเมือง และอยู่เหนือความขัดแย้ง-ทะเลาะเบาะแว้งกันด้วยอุดมการณ์ ซึ่งต้องแสดงให้เห็นถึงด้านที่สนับสนุนและด้านที่คัดค้านเสมอ

มนุษย์ที่อยู่ภายใต้สังคมนการเมืองประชาธิปไตย จึงควรทำความเข้าใจต่อการเมืองและระบบการปกครองเพื่อเอื้ออำนวยให้มนุษย์แต่ละคนได้รู้จักตัวเขาเองและสังคมที่สังกัดอยู่ เพื่อกำหนดและแปรเปลี่ยนชีวิตของเขาด้วยตัวเอง ไม่ใช่จากการที่ผู้อื่นบอกหรือชักจูงให้เลือก ไม่ว่าจะป็นกิจกรรมเล็กๆ ในสังคม ชุมชน หรือกิจกรรมระดับชาติ เช่น การเลือกผู้นำชุมชน การเลือกตั้งระดับท้องถิ่น และระดับชาติ เป็นต้น

ดังนั้น การสร้างสังคมประชาธิปไตย จึงไม่ใช่เรื่องง่ายๆ หากแต่ต้องสร้างขึ้นด้วยการฝึกคนให้เข้ากับระบอบให้ได้ ความเป็นพลเมืองจึงมีความต่างจากมนุษย์ธรรมดา ที่ต้องปรับตัวเองให้เข้าอยู่ในระบอบสังคม โดยเฉพาะสังคมประชาธิปไตย ซึ่งไม่ใช่ระบอบสังคมธรรมชาติ จึงต้องเลิกเห็นแก่ตัว ต้องพูดให้รู้เรื่อง มีความคิด มีเหตุผล มีวินัยในตัวเอง มีความอดทนในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น และต้องเคารพสิทธิผู้อื่น เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ ประชาธิปไตยจึงเป็นเรื่องวัฒนธรรม ไม่ใช่เครื่องจักรที่จะสามารถเดินเครื่องได้ด้วยตัวของมันเอง จึงต้องสร้างขึ้นให้มีความรู้ ความคิด ค่านิยม และทักษะในการอยู่ในสังคมประชาธิปไตยที่ยึดถือประโยชน์สาธารณะก่อนประโยชน์ส่วนตน

การให้การศึกษาทางการเมือง จึงต้องสร้างบรรยากาศประชาธิปไตยในห้องเรียน ให้มีเสรีภาพในการถกเถียง อภิปรายโต้แย้ง ทำให้เกิดความคิดใหม่ รับรู้ถึงความหลากหลายในความคิดที่แตกต่างกัน

เกิดความเข้าใจความเป็นพหุสังคม และเกิดความรู้ใหม่ๆ จากตัวผู้เรียนเอง จึงเป็นภาพจำลองสังคมใหญ่ให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนตามหลักการประชาธิปไตย ก่อนเข้าสู่ความเป็นพลเมืองเมื่อเติบโตขึ้น ครู และโรงเรียน จึงเป็นหัวใจของหลักสูตรในการสร้างชุมชนประชาธิปไตย โดยมีประเด็นประชาธิปไตยในห้องเรียนที่เป็นรูปธรรม สามารถแตะต้องได้

การให้การศึกษาทางการเมืองจึงมีความชอบธรรมที่จะปูทางให้พลเมืองมีความรู้และมีความพร้อมที่จะมีส่วนร่วมทางการเมืองด้วยวิจรรณญาณ และกล้าที่จะวิพากษ์วิจารณ์ ไม่ใช่แค่พร้อมที่จะมีส่วนร่วมกับผู้อื่นในลักษณะของผู้ตามเท่านั้น เช่นที่เกิดขึ้นในสังคมไทย

ตัวอย่างรูปธรรมของการศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง คือ ประเทศเยอรมัน และยังเป็นต้นแบบให้ประเทศต่างๆ นำไปเป็นต้นแบบ จากการศึกษาที่ประเทศเยอรมันเคยตกอยู่ภายใต้ระบบเผด็จการนาซี และนำพาประเทศเข้าสู่สงครามโลก จำเป็นที่จะต้องออกแบบสังคมและพลเมืองใหม่ ให้มีเสรีภาพบนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อสังคม มีอิสรภาพทางความคิดและมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างแข็งขัน คือประสบการณ์จากเยอรมันที่สังคมไทยและสังคมโลกต้องเรียนรู้

อย่างไรก็ดี การศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองให้มีความพร้อมในการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างมีสำนึกรับผิดชอบต่อสังคมนี้ ได้มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการมีส่วนร่วมในการสร้างเศรษฐกิจอีกด้วย เพราะหัวใจหลักสำคัญของการสร้างพลเมือง คือ การปลอดจากการครอบงำและชี้แนะของครูต่อผู้เรียน ทำให้ห้องเรียนเปี่ยมล้นด้วยเสรีภาพ และอิสรภาพทางความคิด สร้างผู้เรียนที่เป็นผู้สร้างสรรค์ กล้าแสดงออก และเกิดการแสวงหาแนวคิดและความคิดใหม่จากการเรียนรู้ในห้องเรียน ทำให้ผู้เรียนเติบโตทางสติปัญญา และมีวุฒิภาวะในการใช้ชีวิต มีความมั่นใจในตัวเอง และรู้จักรับผิดชอบอีกด้วย การศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองจึงเป็นการเตรียมความพร้อมในการใช้ชีวิตที่จะมีส่วนร่วมทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมอย่างรอบด้าน ซึ่งทำให้เห็นรูปธรรมที่ผู้เรียนกลายเป็นนักคิด นักสร้างสรรค์ ซึ่งมีส่วนสร้างเสริมเศรษฐกิจให้แข็งแกร่งมากยิ่งขึ้น เมื่อผู้เรียนพัฒนาตนเองเป็นผู้ประกอบการเอง คือ เป็นทั้งนายตัวเองและเป็นลูกจ้างเองอีกด้วย เช่นที่เกิดขึ้นในสังคมเยอรมัน หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ใช้เวลาเพียงทศวรรษเศษก็สามารถพลิกฟื้นเศรษฐกิจได้ และกลายเป็นชาติที่รุ่งเรืองมาอย่างต่อเนื่อง คือมีเสรีภาพทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจ เป็นที่ที่หลายประเทศนำไปเป็นบทเรียนและพัฒนา

นอกจากนี้ ยังมีประเทศในภูมิภาคเอเชียซึ่งมีภูมิหลังทางประวัติศาสตร์การเมืองที่ใกล้เคียงกับประเทศไทย คือ ประเทศเกาหลีใต้ซึ่งเคยอยู่ภายใต้ระบอบเผด็จการมาอย่างยาวนานเช่นกัน และได้นำเอาการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองแบบอย่างเยอรมัน มาพัฒนาพลเมืองในแนวทางประชาธิปไตย ใน

ทศวรรษ 1990 และประสบความสำเร็จ ทำให้เกิดเสถียรภาพทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมจนถึงปัจจุบัน

การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง (Civic Education) ในประเทศเยอรมัน

การศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองในประเทศเยอรมัน คือการเตรียมความพร้อมให้แก่พลเมืองเพื่อการรับผิดชอบต่อประเทศในอนาคต การสร้าง “คนเยอรมัน” ด้วยการศึกษากายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 แบบที่เรียกว่า Civic Education หรือการศึกษาเพื่อสร้างคนเยอรมันนั้น คือ การให้ความสำคัญทั้งการศึกษากับการเมือง ที่คนเยอรมันจะต้องมีความรู้และเรียนรู้ไปทั้ง 2 เรื่อง นั้นหมายถึง การนำเอาการศึกษากับการเมืองมาเชื่อมโยงกัน เพราะโดยปกติแล้ว กิจกรรมทั้ง 2 ด้าน มีอยู่แล้วในสังคม แต่มักไม่มีการเชื่อมโยงกัน แต่สำหรับสังคมเยอรมันซึ่งได้บทเรียนจากสภาวะของระบอบการปกครองแบบเผด็จการและระบอบเผด็จการนั้นก็นำประเทศสู่สงครามโลก ก่อให้เกิดความเสียหายมากมาย เยอรมันจึงออกแบบระบบการศึกษาและการกล่อมเกลามาทางสังคม เพื่อสร้างพลเมืองใหม่ให้มีความรู้และทักษะประชาธิปไตย รู้ทั้งเรื่องวิชาการ และรู้เรื่องการเมืองไปด้วย เพื่อไม่ให้ถูกครอบงำทางการเมืองเหมือนที่ผ่านมา เพื่อให้คนรุ่นใหม่หลังสงครามโลกมีลักษณะที่สอดคล้อง ใเอื้ออำนวยต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นโดยทั่วไปในสังคม ซึ่งมีหลักการของการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองอยู่ที่ไม่ให้มีการครอบงำและการชี้นำผู้เรียน แต่สนับสนุนให้เกิดการคิดวิเคราะห์และแสวงหาข้อมูล ไม่ใช่ตามผู้สอน การศึกษาแบบ Civic Education ในแบบของเยอรมัน จึงให้ความสำคัญกับเสรีภาพและอิสระทางความคิดให้เกิดในตัวผู้เรียน เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ทั้งในห้องเรียนและในสังคม เพื่อให้เกิดความรู้ในตัวผู้เรียนมากกว่าการจำจากความรู้ของครูที่สอนแต่ฝ่ายเดียว การศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองของเยอรมันจึงมุ่งสร้างความเป็นพลเมืองในตัวเด็กและเยาวชน เพื่อเติบโตไปมีส่วนร่วมทางการเมือง เป็นพลเมืองที่มีวินัย มีจิตสำนึกทางการเมือง และมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวมสูง โดยมีเป้าหมายให้เกิดสังคมที่มีเสรีภาพ มีความเสมอภาค มีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน และมีความยุติธรรม พลเมืองชาวเยอรมันจึงมีส่วนร่วมทางสังคมและการเมืองมาก เพราะการศึกษาและการเมืองถูกนำมาสอนอย่างเชื่อมโยง บูรณาการเข้าหากัน เยาวชนเยอรมันจึงมีความสามารถที่จะมีจุดยืนของตัวเอง รวมถึงการมีจุดยืนทางการเมืองด้วย พลเมืองของเยอรมัน

โดยทั่วไปจึงเป็นสมาชิกพรรคการเมือง และยอมที่จะจ่ายค่าสมาชิก เพื่อสนับสนุนพรรคการเมืองที่ตนชื่นชอบ อีกทั้งรัฐบาลก็ให้การสนับสนุนจัดงบประมาณเพื่อให้มีมูลนิธิการเมืองในการให้การศึกษาทางการเมืองที่ไม่เป็นทางการ (Nonformal) แก่ประชาชนทั่วไปอีกด้วย ทำให้การศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองในแบบของเยอรมันนั้น คือ หัวใจของความสำเร็จในการสร้างชาติเยอรมันใหม่ให้ลุกขึ้นมาอีกครั้ง

อย่างไรก็ดี พึงเข้าใจด้วยว่า การศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองนั้น คือการศึกษาภายใต้ระบอบการเมืองประชาธิปไตยยุคใหม่ ซึ่งแต่เดิมก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 เยอรมันปกครองโดยระบอบเผด็จการ ยุคนาซีที่ผู้นำคือฮิตเลอร์ ได้ผ่านการเมืองแบบประชาธิปไตยจากการเลือกตั้ง ในยุคดังกล่าวมีปฏิบัติการที่เรียกว่า “การให้การอบรมสั่งสอนทางการเมืองแก่พลเมือง” ซึ่งหมายถึงการอบรมสั่งสอนที่ไม่ใช่การให้การศึกษา จึงทำให้ผู้ถูกปกครองมีทัศนคติมองโลกแบบนาซี ต่อเมื่อประเทศผู้ชนะสงครามโลกครั้งที่ 2 จัดให้มีการสร้างแผนการศึกษาใหม่ (re-education) มีเป้าหมายเพื่อสร้างระบอบประชาธิปไตยอีกครั้งในเยอรมันตะวันตก ซึ่งการศึกษาในอดีตของเยอรมันพบว่า ผู้เรียนเปรียบเสมือนผู้รับฟังเพียงฝ่ายเดียว ส่วนผู้สอนเปรียบเสมือนผู้ให้ความรู้ความกระจ่างต่อผู้เรียนทุกๆ คน นี่คือภาพโดยรวมที่ย้อนกลับไปในประวัติศาสตร์การศึกษาของเยอรมันก่อนสงครามโลก

ความเข้าใจในยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 และในปัจจุบันของเยอรมันเกี่ยวกับการให้การศึกษาแก่พลเมืองนั้น เกิดจากประสบการณ์ด้านการเมืองและการศึกษาของเยอรมันเอง คือการสร้างควมพร้อมตั้งแต่เด็กเล็กเพื่อให้เติบโตเป็นพลเมืองของสังคมประชาธิปไตย ที่ต้องการให้ผู้สอนและผู้เรียนเป็นหุ้นส่วนของการเรียนรู้ผ่านกระบวนการประชาธิปไตย ด้วยหลักการ 3 ข้อ คือ

1. หลักการบรรลุนิติภาวะทางความคิด ห้ามไม่ให้ผู้สอนครอบงำ ชักนำ หรือชี้นำ แม้ในทางการเมือง โดยใช้กระบวนการทางด้านจิตวิทยา เพื่อให้ผู้เรียนเห็นหรือเข้าใจไปทางใดทางหนึ่งตามผู้สอน
2. การเรียนการสอนต้องสัมพันธ์กับประเด็นทางสังคม ซึ่งต้องนำสู่ห้องเรียน (civic engagement) เพื่อส่งเสริมกิจกรรมการมีส่วนร่วมทางสังคม
3. ให้ความรู้ ข้อมูลทางการเมือง ปลูกฝังทัศนคติวิพากษ์วิจารณ์อย่างมีวิจญาณญาณ และมีความคิดเห็นของตนเอง ไม่อนุญาตให้องค์กรหรือสถาบันต่างๆ ชี้นำทางความคิดของบุคคล ความ

เชื่อ ความศรัทธาต่อสถาบันหรือองค์กรทางด้านการเมืองใดๆ จะต้องเกิดขึ้นจากวิจักษ์ญาณ
ของบุคคลนั้นๆ

ทั้ง 3 หลักการ เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปทุกๆ สถาบันในเยอรมัน และหลักการนี้ยังเป็นหลักการ
ปฏิบัติในกระบวนการการศึกษาของประเทศ ซึ่งหลักการนี้ต้องทำอย่างต่อเนื่องทั้งในและนอกระบบ
การศึกษา เพื่อยังผลให้เยาวชนและผู้ใหญ่เห็นความสำคัญในเรื่องการเมือง และเห็นความจำเป็นในทาง
กฎหมายของประเทศที่ต้องปฏิบัติ การสนับสนุนของรัฐในเรื่องดังกล่าวนี้ส่งผลให้เป้าหมายและผลลัพธ์
เป็นรูปธรรม ทำให้เกิดการตื่นตัวแก่งานการศึกษาด้านนี้ในเยอรมันมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นองค์กรต่างๆ การ
ตื่นตัวทางวิชาการ วิจัยด้านรัฐศาสตร์ และการตื่นตัวในทุกระดับบุคคลทางการเมืองด้วย

ทั้งนี้ การให้การศึกษาทางการเมือง (Political Education for Citizenship) เพื่อสร้างพลเมือง
ในแนวทางของการศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง (Civic Education) นี้ ต้องแบ่งแยกความเข้าใจระหว่างงาน
ด้านการศึกษา กับกิจกรรมเคลื่อนไหวทางการเมือง ซึ่งกิจกรรมเคลื่อนไหวทางการเมืองต่างๆ เป็นสิทธิ
เสรีภาพส่วนบุคคลที่สามารถเข้าร่วมได้ ซึ่งลักษณะนี้ต้องแยกให้ชัดเจนว่าอะไรคือด้านการเมือง อะไรคือ
งานด้านการศึกษา หากเป็นการศึกษาที่มุ่งการเคลื่อนไหวทางการเมืองแล้ว จะไม่ได้รับการสนับสนุนทาง
การเงินจากภาครัฐ และการเคลื่อนไหวดังกล่าวก็มิได้บรรจุอยู่ในมาตรการทางการศึกษาเช่นกัน

จุดมุ่งหมายที่สำคัญที่สุดสำหรับการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองในเยอรมันคือ สนับสนุนให้พลเมือง
ตระหนักในทางประชาธิปไตยผ่านกระบวนการประชาธิปไตย ซึ่งได้บทเรียนที่ล้มเหลวจากระบบนาซี
และต้องการแก้ไขด้วยความรับผิดชอบของพลเมืองเยอรมันที่จะไม่ให้เกิดลัทธิเผด็จการขึ้นซ้ำอีก

หลักการทั้ง 3 ประการดังกล่าวมาข้างต้น จึงเป็นการเตรียมความพร้อมสำหรับการปกครอง
ตนเองอย่างยั่งยืนผ่านการศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง (Civic Education) ซึ่งไม่เพียงจัดให้มีขึ้นในระบบ
โรงเรียน หรือระบบการศึกษาทุกช่องทาง แต่หากยังขยายไปสู่การให้การศึกษาทางการเมืองแก่ภาค
ประชาสังคมอีกด้วย ซึ่งภาคส่วนที่ใหญ่มี ภูมิภาคนี้ มีมูลนิธิทางการเมือง ซึ่งอยู่ใต้สังกัดของพรรคการเมืองที่มี
จำนวนที่นั่ง ส.ส. ในสภาตามกำหนดไว้ในกฎหมาย ให้ทำหน้าที่นี้ โดยได้รับเงินสนับสนุนจากรัฐบาล ซึ่ง
ระบุไว้ชัดเจนตามกฎหมายรัฐธรรมนูญของเยอรมันด้วย จึงทำให้การให้การศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองใน
เยอรมันเติบโตใหญ่และต่อเนื่อง เกิดขึ้นทุกภาคส่วนทั่วทั้งประเทศ ก่อให้เกิดความสำเร็จอย่างกว้างขวาง

เมื่อรัฐบาลที่นำโดย คอนราด อาเดนาวร์ ประกาศในกลางทศวรรษ 1960 ว่า เยอรมันประสบความสำเร็จในแบบแผนที่วางไว้ คือการให้การศึกษานใหม่ (re-education) ในแนวทางการศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง ซึ่งกลายเป็นเสาหลัก (pillar) สำคัญของความสำเร็จในการสร้างชาติเยอรมันใหม่ กระทั่งก่อให้เกิดการมีความรู้ ความเข้าใจ และทักษะของการเป็นพลเมืองใหม่ที่สามารถเข้าร่วมทางการเมืองได้อย่างมีวิจรรย์ญาณ คือพลเมืองเยอรมันมีความฉลาดทางการเมือง ที่จะไม่ถูกครอบงำและชี้นำจากอิทธิพลใดๆ ได้อีกต่อไป ทำให้เกิดเสถียรภาพทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง อันส่งผลดีในทางเศรษฐกิจของชาวเยอรมันอีกด้วย

การประกาศความสำเร็จดังกล่าวนี้ เกิดขึ้นพร้อมๆ กับปรากฏการณ์ความรุ่งโรจน์ทางเศรษฐกิจที่ประเทศทั่วโลกให้ความสนใจ คือ ความสำเร็จทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในเวลาเดียวกัน ที่เรียกว่า เศรษฐกิจมหัศจรรย์ (Economic Miracle) ได้แก้ไขปัญหาคาความยากจนและความเหลื่อมล้ำที่พอกพูนอยู่ในระบบสังคมอุตสาหกรรมของเยอรมัน และยังกีดกร่อนศักยภาพและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ในหมู่นชนชั้นผู้ใช้แรงงาน หรือกรรมกรทั่วไปอีกด้วย การออกแบบระบบเศรษฐกิจใหม่ที่เป็นประชาธิปไตยทางเศรษฐกิจ ที่เรียกว่า ระบบเศรษฐกิจการตลาดเพื่อสังคม ซึ่งหมายถึงการทำกิจกรรมหรือธุรกรรมทางเศรษฐกิจนั้น ต้องคำนึงถึงประโยชน์ของสังคมก่อนผลประโยชน์ทางธุรกิจ ที่เป็นตัวกำไร อันเป็นการสร้างดุลยภาพของผลประโยชน์ทางธุรกิจของปัจเจก และผลประโยชน์ของสังคมใหญ่ให้ไปด้วยกันได้ และระบบดังกล่าวได้เป็นช่องทางและโอกาสให้เศรษฐกิจระดับปัจเจก ระดับครัวเรือน ในชุมชนท้องถิ่นได้เกิดขึ้นมากมาย จากทักษะและความสามารถที่บ่มเพาะไว้ในระบบการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองใหม่ ภายหลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 เศรษฐกิจเยอรมันซึ่งเคยเป็น “คนป่วยของยุโรป” ในช่วงดังกล่าว กลับผงาดขึ้นมาอย่างรุ่งโรจน์ และเกิด SME ขึ้นมามากมาย ดังที่เยอรมันให้ความสำคัญว่า “SME is the Back Bone of the Country” ความยากจนที่เคยมีและความเหลื่อมล้ำที่กดทับชนชั้นผู้ใช้แรงงาน ก็หายไป เกิดความเสมอภาคทางโอกาสทั้งการศึกษา เศรษฐกิจ ทำให้คนเยอรมันมีความกระตือรือร้นทางการเมืองมาก และมีจุดยืน มีอุดมการณ์ทางการเมืองชัดเจน จึงเข้าร่วมทางการเมืองอย่างมีชีวิตชีวา

การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง (Civic Education) ในเกาหลีใต้

ประเทศเกาหลีใต้ เป็นประเทศที่มีประวัติศาสตร์ทางการเมืองไม่มั่นคง และเปลี่ยนแปลงตามอิทธิพลและอำนาจของระบบเผด็จการทั้งจากผู้นำทางสังคมและผู้นำทางทหาร ตั้งแต่ปี 1948-1998

รวมระยะเวลายาวนานถึง 50 ปี แม้ว่าในช่วงปี 1948-1960 จะมีประธานาธิบดีที่เป็นพลเรือน คือ ดร.ซิง มั่นรี วีรบุรุษผู้ร่วมต่อต้านญี่ปุ่นที่ยึดครองประเทศเกาหลีในช่วง 1910-1945 แต่เขาก็ฉีกรัฐธรรมนูญใหม่ เพื่อให้ได้ดำรงตำแหน่งตลอดกาล จึงได้รับการต่อต้านอย่างหนักทั้งจากประชาชนและฝ่ายค้าน กระทั่งนำไปสู่การรัฐประหารในปี 1960 ซึ่งได้ประธานาธิบดีมาจากทหาร คือ นายพล ปักจุงฮี และมีประธานาธิบดีที่มาจากทหารอีกต่อเนื่องเป็นเวลาที่อยู่ภายใต้รัฐบาลเผด็จการทหารยาวนานถึง 30 ปี จนกระทั่งปี 1992 เกาหลีใต้ไม่หวนกลับไปมีปฏิวัติรัฐประหารอีกเลย และสถาปนาระบบประชาธิปไตย ที่มีผู้นำที่เป็นพลเรือนจนถึงปัจจุบัน

รัฐธรรมนูญเกาหลีใต้ ประกาศใช้ครั้งแรกในปี 1948 และมีการปรับปรุงแก้ไขมาถึง 9 ครั้ง ฉบับปัจจุบันประกาศใช้ในปี 1987 มี 130 มาตรา ระบุชัดเจนว่า ประเทศสาธารณรัฐเกาหลี “เป็น สาธารณรัฐประชาธิปไตยของปวงชน”

การพัฒนาการเมืองของประเทศเกาหลี ด้วยการมีสภาแห่งชาติและประธานาธิบดีเป็นหัวหน้าฝ่ายบริหารที่ผ่านการเลือกตั้ง การมีองค์กรที่ทำหน้าที่ในการจัดการเลือกตั้งจึงมีความสำคัญมาก โดยเฉพาะภายหลังการประกาศใช้รัฐธรรมนูญที่เป็นประชาธิปไตย บทบาทของคณะกรรมการการเลือกตั้งแห่งชาติที่เป็นอิสระจึงมีความหมายในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของการเปลี่ยนแปลงจากระบบเผด็จการทหาร สู่ ระบบประชาธิปไตยอย่างยิ่ง และกลายเป็นองค์กรที่มีบทบาทสำคัญไม่เพียงจัดการเลือกตั้ง และกำกับดูแลพรรคการเมือง หากแต่ยังมีบทบาทเสริมสร้างความแข็งแกร่งของระบบประชาธิปไตยด้วยการพัฒนาทางการให้การศึกษาทางการเมืองแก่ประชาชนอย่างเข้มข้น จากที่ได้มีการก่อตั้งสถาบันพัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง (Korean Civic Education Institute for Democracy – KOCEI) ขึ้นปี 1996 ซึ่งตั้งขึ้นภายหลังประเทศเกาหลีเข้าสู่ระบบประชาธิปไตยที่มีพลเรือนดำรงตำแหน่งประธานาธิบดี คือ นายคิม ยังแซม ในปี 1992 และสถาบัน KOCEI นี้ ก็ริเริ่มก่อตั้งและดำเนินการในยุคสมัยนี้เช่นกัน จึงทำให้แนวทางพัฒนาประชาธิปไตยในจุดเปลี่ยนสำคัญนี้ได้วางรากฐานที่จะพัฒนาวัฒนธรรมทางการเมืองให้เป็นวัฒนธรรมทางสังคมในประเทศเกาหลีได้จนถึงปัจจุบัน

สถาบันให้การศึกษาทางการเมืองประชาธิปไตย (Korean Civic Education Institute for Democracy – KOCEI)

แนวคิดการจัดการศึกษาทางการเมืองประชาธิปไตย (Civic Education) ได้มีการริเริ่มขึ้นเมื่อ 11 พฤศจิกายน 1992 ซึ่งระบุไว้ในกฎหมายว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง ในบทที่ 15-2 (Article 15-2 of Election Commission Acts) เนื่องจากเห็นว่าจำเป็นที่จะให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง

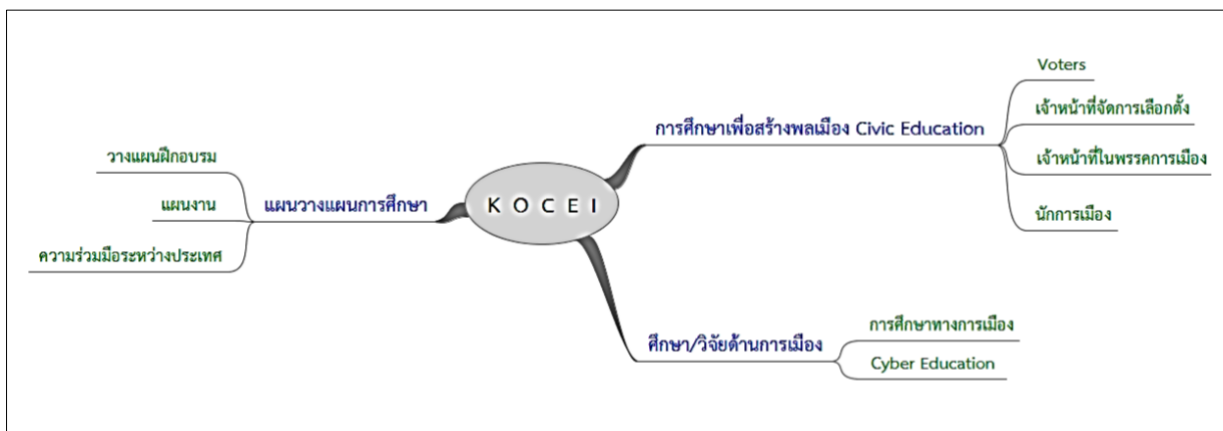
และวิธีที่คิดว่าสำคัญที่สุดคือ จิตใต้สำนึกของประชาชนเป็นสำคัญ ประชาชนต้องมีความรู้สึกเองว่า จะต้องมีส่วนร่วม การจะทำให้เกิดความรู้สึกเช่นนี้ จึงจำเป็นต้องปลูกฝังความคิดนี้ให้กับผู้ที่มีสิทธิในการเลือกตั้ง ถ้าเจ้าของสิทธิมีความคิดว่าจะต้องเข้าไปมีส่วนร่วม เขาก็จะมีความคิดที่จะไปเข้าร่วมเองไม่ใช่การไปบังคับ จึงมีแนวคิดที่จะพยายามปลูกฝังในเรื่องจิตใต้สำนึกเพื่อชาติ เพื่อส่วนรวม เมื่อแนวคิดนี้ตกผลึกร่วมกันแล้วจึงได้จัดตั้งหน่วยงานทางด้านนี้ขึ้น

KOCEI จึงถูกจัดตั้งตามแนวคิดข้างต้นขึ้นในวันที่ 10 พฤษภาคม 1996 เป็นหน่วยงานบริหารด้านการให้การศึกษาทางการเมืองประชาธิปไตยแก่เจ้าหน้าที่ ข้าราชการที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้ง แล้วจึงขยายออกไปถึงกลุ่มประชาชนที่มีสิทธิเลือกตั้ง

อย่างไรก็ดี เมื่อเริ่มก่อตั้งขึ้นในครั้งแรกนี้ สถาบัน KOCEI เป็นเพียงหน่วยงานที่ให้บริการทางวิชาการและการบริการทั่วไปเท่านั้น จนกระทั่งปี 2000 จึงได้ตั้งแผนกด้านการให้การศึกษาทางการเมือง (Political Education Division) และในปี 2009 ถึงปี 2013 ก็มีการจัดระบบและพัฒนาความก้าวหน้าขององค์กรเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ และเน้นให้ความสำคัญใน 3 เรื่อง จัดระบบงานเป็น 3 กรม ซึ่งใช้มาจนถึงปัจจุบัน ดังนี้

- กรมวางแผนการศึกษา (Education Planning Department)
- กรมการให้การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง (Civic Education Department)
- กรมการศึกษาวิจัยระบบการเมือง (Political System Study Department)

โครงสร้างองค์กร KOCEI (KOCEI Organization)

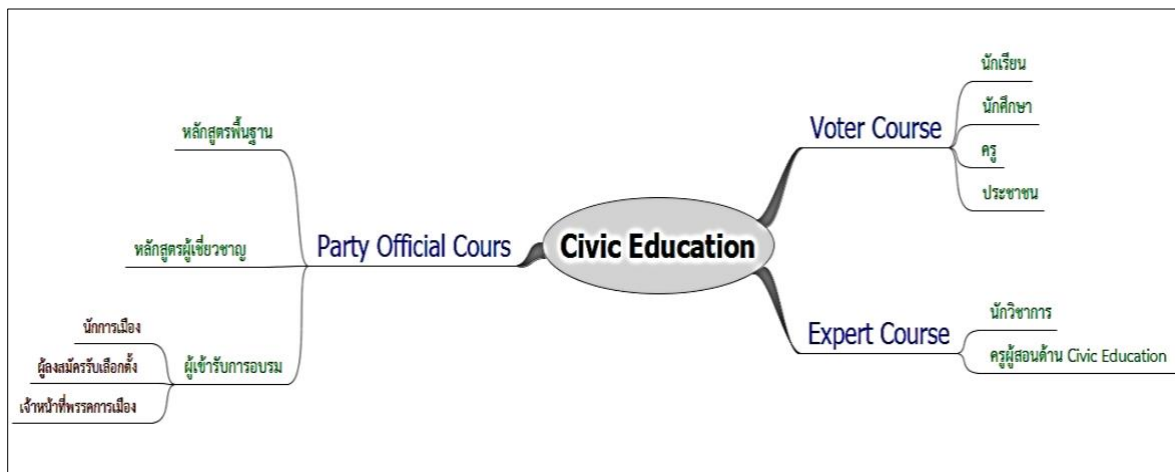
สถาบัน KOCEI นับแต่ก่อตั้ง คือปี 1996 จนถึงปัจจุบัน ก็เป็นเวลา 26 ปีแล้ว แต่เริ่มให้ความสำคัญกับการให้การศึกษาทางการเมืองเพื่อสร้างพลเมือง (Civic Education) ให้เป็นทิศทางหลักที่โดดเด่นอย่างจริงจังในปี 2000 ซึ่งเป็นปีเริ่มต้นของศตวรรษที่ 21 และเป็นที่น่าสังเกตว่าประเทศประชาธิปไตยทั่วโลกหลายประเทศก็เริ่มหันมาให้ความสำคัญกับการวางแผนการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองใหม่ตามแบบเยอรมัน โดยมีเป้าหมายที่สร้างพลเมืองในแนวทางประชาธิปไตย ซึ่งจำเป็นต้องให้การศึกษาด้านการเมืองอย่างถูกต้อง ทั้งในระบบการศึกษาและระบบการกล่อมเกลาทางสังคมด้วย

การตั้งสถาบัน KOCEI จึงมุ่งหมายที่จะทลายความไม่รู้ (ignorance) ในเรื่องประชาธิปไตยในสังคมเกาหลีใต้ เพราะความไม่รู้จะทำให้ไม่สามารถเกิดการพัฒนาทางการเมืองได้ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อพัฒนาการด้านเศรษฐกิจของประเทศหากการเมืองขาดเสถียรภาพ และในการที่จะทำให้ประชาชนมีความรู้มีจิตสำนึกเกี่ยวกับประชาธิปไตย ก็จำเป็นต้องมีการสอนและฝึกทักษะด้านการเมืองและประชาธิปไตยให้กับประชาชนและพลเมือง โดยมี **วิสัยทัศน์ คือ การให้การอบรมเกี่ยวกับประชาธิปไตยแก่พลเมืองเพื่อความก้าวหน้าของสาธารณรัฐเกาหลี**

พันธกิจที่สำคัญ 2 ประการ คือ

1. การให้การอบรมความเป็นพลเมืองประชาธิปไตย โดยการเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง
2. การจัดให้มีการอบรมเกี่ยวกับการจัดการเลือกตั้งอย่างมืออาชีพเพื่อให้เกิดสภาวะแวดล้อมใหม่

เพื่อให้บรรลุพันธกิจดังกล่าวข้างต้น สถาบัน KOCEI ได้จัดให้มีหลักสูตรเพื่อฝึกอบรมหลากหลายระดับ ดังนี้ คือ

1. หลักสูตรสำหรับเจ้าหน้าที่พรรคการเมือง (Election and Party official Course) จัดหลักสูตรให้การศึกษากับผู้ที่เกี่ยวข้องกับพรรคการเมือง โดยมุ่งให้ความรู้ที่เกี่ยวกับกฎ และกฎหมายการเลือกตั้ง หรือระบบเกี่ยวกับการเลือกตั้ง สิ่งสำคัญคือเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้เข้าใจเกี่ยวกับระบบการเลือกตั้งที่ถูกกฎหมาย เพื่อจะปฏิบัติให้ถูกกฎหมาย ผู้ที่อยู่ในพรรคการเมืองจะได้เข้าใจที่ถูกต้อง โดยทั่วไปพรรคการเมืองจะขอให้ช่วยออกแบบโครงการให้ เช่น พรรคของพรรคการเมือง ระบบพรรคการเมืองสมัยใหม่ การใช้สื่อสมัยใหม่ ระบบออนไลน์ เพื่อที่พรรคจะนำไปสอนให้กับสมาชิกพรรคและหาสมาชิกใหม่เพิ่ม ซึ่งสถาบันก็จะจัดหาผู้เชี่ยวชาญจากภายนอกให้เข้ามาร่วมสอนด้วย หลักสูตรที่เกี่ยวกับการเลือกตั้งจะมี 3 หลักสูตร คือ หลักสูตรสำหรับผู้สมัครรับเลือกตั้ง หลักสูตรสำหรับการหาเสียงในการเลือกตั้ง และหลักสูตรเกี่ยวกับผู้สมัครในบัญชีรายชื่อ ทั้ง 3 หลักสูตรเน้นจุดประสงค์คือ อบรมให้ความรู้เพื่อที่จะไม่ไปทำผิดกฎหมายเลือกตั้ง ซึ่งเป็นการให้ความรู้ทางกฎหมายการเลือกตั้ง กฎหมายพรรคการเมือง และแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้อง คือ

- กฎหมายการเลือกตั้งจะเกี่ยวข้องกับผู้มีสิทธิสมัครเข้ารับการเลือกตั้งได้เข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองและการเลือกตั้ง จึงต้องเน้นให้มีความโปร่งใสและยุติธรรม
- กฎหมายเกี่ยวกับพรรคการเมือง คือ เน้นว่าจะทำอย่างไรให้พรรคการเมืองมีความเป็นประชาธิปไตย ให้พรรคมีการพัฒนาเป็นพรรคมวลชน และการใช้เงินของพรรคการเมืองที่ถูกกฎหมายต้องทำอย่างไร เพื่อให้พรรคได้รับการยอมรับและเชื่อถือได้

2. หลักสูตรสำหรับผู้มีสิทธิเลือกตั้ง (Voters Course)

2.1 ผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั่วไป ผู้ที่เพิ่งมีสิทธิไปเลือกตั้ง และผู้ทำงาน ถือว่าประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งแล้วนั้นจะเป็นกลุ่มคนที่จะทำให้การเมืองเปลี่ยนแปลงได้โดยทันทีกับการใช้สิทธิและการลงคะแนนในการเลือกตั้ง กรอบในการเข้าถึงพลเมืองกลุ่มนี้เพื่อจะบอกกล่าวให้เข้าใจถึงผลร้ายของการโกงเลือกตั้ง การซื้อสิทธิขายเสียง และการที่ได้นักการเมืองโกง นักการเมืองที่ไม่เป็นประชาธิปไตย และให้เข้าใจในเชิงบริบททางการเมือง ว่า “เกาหลีใต้จะดีหรือเลวอยู่ที่ประชาชนเลือกนักการเมือง”

2.2 ผู้มีสิทธิเลือกตั้งในอนาคต เช่น เด็กประถม และมัธยมศึกษา ในภาคส่วนนี้กรอบของการเข้าหาประชาชนของ KOCEI จะมีข้อตกลงกับสถานศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย โดยมีการจัดอบรมหลักสูตรต่างๆ อันเกี่ยวกับการเลือกตั้ง และหลักการประชาธิปไตยในหมู่นักศึกษาส่วนหนึ่ง และมีโครงการลงลึกลงไปถึงนักเรียนในชั้นมัธยมศึกษาอันเป็นเป้าหมายความร่วมมือระหว่าง KOCEI กับมหาวิทยาลัยและโรงเรียน

โครงการต่างๆ ที่เปิดอบรมนั้น KOCEI ได้แสดงให้เห็นถึงเป้าหมายที่ชัดเจนและเป็นโครงการที่ได้ผลตอบรับทั้งเชิงวิชาการและการบริหาร จึงถือเป็นกิจกรรมที่องค์กรภูมิใจ ที่ได้มีบทบาทสร้างความเข้าใจและสร้างเสริมทัศนคติที่ดีต่อการเมืองที่เป็นประชาธิปไตยแก่เยาวชนไปจนถึงผู้ที่อยู่ในวัยทำงาน

การทำงานของสถาบัน KOCEI ได้มีความร่วมมือโดยตรงกับหน่วยการเลือกตั้งในการจัดการอบรมในระดับท้องถิ่นด้วย ซึ่งในประเทศเกาหลีมีหน่วยเลือกตั้งทั้งส่วนกลาง ส่วนจังหวัด อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน คณะกรรมการในภาคส่วนต่างๆ เป็นผู้บริหารการเลือกตั้งโดยตรง ส่วน KOCEI จะได้รับการสนับสนุนและความร่วมมือจากผู้นำท้องถิ่นในการเข้าถึงประชาชน

นอกจากนี้ในระบบการศึกษาของประเทศ KOCEI ยังเป็นฝ่ายเข้าไปสนับสนุนด้านความรู้ทางการเมืองและประชาธิปไตย ซึ่งจัดเป็นความร่วมมือกับโรงเรียน

3. หลักสูตรสำหรับนักวิชาการ (Expert course) เพื่อให้ความรู้ทางวิชาการแก่ครู-อาจารย์ ทางด้านการศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง

การจัดทำหลักสูตรต่างๆ เหล่านี้ก็เพื่อกระตุ้นจิตสำนึกประชาธิปไตย และพัฒนาความสามารถของพลเมืองเกาหลีให้มีความรับผิดชอบต่อการเลือกตั้ง และสำหรับพัฒนาจิตใจที่จะบริการ (service mind) ในการบริการสาธารณะ เพื่ออำนวยความสะดวกเลือกตั้งให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่ง กกต.เกาหลี ได้วางเป้าหมายไว้ในอนาคตที่จะอบรมพลเมืองให้ได้ถึงปีละ 1 ล้านคน

สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งแห่งชาติ ในส่วนของการให้ความรู้ด้านการส่งเสริมประชาธิปไตยให้กับพลเมืองโดย KOCEI ได้มีเครือข่ายภาครัฐ เอกชน และอาสาสมัครเข้ามามีส่วนร่วมการพัฒนาประชาธิปไตยอีกด้วย ผลที่ปรากฏคือ

1. ประชาชนชาวเกาหลีทุกคนได้รับการส่งเสริมความรู้ด้านประชาธิปไตยจากสถานศึกษา โดยหน่วยงานของคณะกรรมการการเลือกตั้งของเกาหลีที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งเป็นความรู้ขั้นพื้นฐานสู่ประชาชน
2. ก่อนการเตรียมความพร้อมของผู้สนใจที่จะเป็นนักการเมือง สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งจะต้องจัดให้มีหลักสูตรเตรียมเพื่อเข้าสู่การเป็นนักการเมือง เพื่อให้เป็นนักการเมืองที่มีความรู้ความเข้าใจภายใต้รัฐธรรมนูญ และระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยของประเทศเกาหลี
3. กระบวนการเลือกตั้งในส่วนของการศึกษาในการเลือกศึกษาธิการเขตทุกระดับ และอธิบการบดีของมหาวิทยาลัย เป็นหน้าที่ของสำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้งโดยตรงในการจัดการเลือกตั้ง ให้ได้มาซึ่งตำแหน่งต่างๆ ซึ่งแตกต่างจากประเทศไทยที่ใช้อำนาจภายในหน่วยงานของตนเองเป็นหน่วยควบคุมการเลือกตั้ง

ซึ่งเป็นไปตามวิสัยทัศน์การเลือกตั้งของประเทศเกาหลีที่ว่า **การเลือกตั้งที่สวยงาม ประเทศเกาหลีมีความสุข คนเกาหลีถูกปลุกจิตสำนึกในการไปใช้สิทธิทางการเมือง คือ ความรับผิดชอบต่ออนาคตของประเทศ ไม่ใช่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งเพราะกฎหมายบังคับ**

เป็นที่น่าสังเกตว่า นับตั้งแต่ประเทศเกาหลีได้นำแนวคิดเรื่องการศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง (Civic Education) มาใช้เพื่อสร้างความต่อเนื่องและความเข้มแข็งให้แก่ระบอบการเมืองประชาธิปไตย พลเมืองมีความตื่นตัวในทางการเมืองมาก และมีจิตสำนึกเพื่อส่วนรวมสูงยิ่ง พลเมืองมีส่วนร่วมทางการเมืองและตรวจสอบการเมืองให้มีความโปร่งใส ดังจะเห็นได้ว่านักการเมืองระดับนำของประเทศมีพฤติกรรมคอร์รัปชั่น ถูกตัดสินให้จำคุก สร้างบรรทัดฐานทางการเมืองประชาธิปไตย ขณะเดียวกันที่การเมืองมีความมั่นคง และมีความต่อเนื่อง ทำให้เศรษฐกิจที่อ่อนแอมายาวนาน ที่เกาหลีกลายเป็นคนป่วยแห่งเอเชีย ก่อนการมีระบอบประชาธิปไตย ก็กลับมาเป็นประเทศเกาหลีใต้ใหม่ที่สร้างเศรษฐกิจอย่างก้าวกระโดดจากการค้นพบจุดแข็งของตัวเอง ทั้งทางด้านวัฒนธรรม และเทคโนโลยี เกาหลีก้าวออกจากความยากจน สู่ประเทศที่ก้าวหน้าและร่ำรวย พึ่งตนเองได้จากการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองใหม่ ที่มีอิสรภาพ ความรับผิดชอบ และการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างแข็งขันของพลเมือง

นอกจากนี้ เกาหลีใต้ยังสามารถส่งออกวัฒนธรรมประชาธิปไตยอันเป็นรูปธรรมที่ประสบความสำเร็จจากการเปลี่ยนประเทศเผด็จการทหาร สู่ประชาธิปไตยทางรัฐสภา ประเทศเกาหลีใต้ได้จัดตั้งสมาคมการเลือกตั้งโลก (Association of World Election Bodies- A-WEB) ซึ่งมีสำนักงานใหญ่อยู่ในประเทศ เป็นศูนย์กลางการติดต่อสื่อสารกันระหว่างองค์กรที่ทำหน้าที่ด้านการบริหารจัดการเลือกตั้งทั่วโลก เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์และเสริมสร้างความเข้มแข็งในการพัฒนาประชาธิปไตยในมวลหมู่สมาชิก ซึ่งมีมากถึง 106 องค์กร จาก 102 ประเทศ โดยมีคำขวัญว่า “ประชาธิปไตยเติบโตไปทั่วโลก” (Democracy to Go Around the World) ซึ่งประเทศสมาชิกล้วนมาจากประเทศด้อยพัฒนาและกำลังพัฒนา การตั้งองค์กรดังกล่าวนี้ จึงทำให้สถานะของประเทศเกาหลีใต้มีความโดดเด่นยิ่งขึ้น ไม่เพียงด้านการปกครองประชาธิปไตย แต่ยังผลให้เศรษฐกิจเกาหลีใต้เติบโตขยายการส่งออกไปยังประเทศสมาชิกของ A-WEB ทั้งความสัมพันธ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม อันเป็นจุดเด่นที่ทำให้เกาหลีใต้ประสบความสำเร็จเป็นหนึ่งในประเทศแถวหน้าพัฒนาแล้ว

บทสรุป

บทเรียนจากประสบการณ์ทั้ง 2 ประเทศ ซึ่งเป็นประเทศพัฒนาแบบอุตสาหกรรม และประสบความสำเร็จในการพัฒนาพลเมืองให้สามารถมีความเป็นอิสระทางความคิด พึ่งพาตนเอง และเป็นฐานสำคัญในการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและการเมืองได้ต่อเนื่อง ทำให้ต้องหันมาองการศึกษาของประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศที่กำลังพัฒนา มีความยากจนและเหลื่อมล้ำสูง และเป็นประเทศที่มีฐานการพัฒนาจากเกษตรกรรมกึ่งอุตสาหกรรม และแม้จะมีรัฐบาลรับรองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย แต่ประเทศไทยก็ยังไม่มีการออกแบบแนวคิดในการสร้างพลเมืองให้มีวัฒนธรรมประชาธิปไตยด้วยการศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง (Civic Education) ทำให้การมีส่วนร่วมทางการเมืองของคนไทยจำนวนมากไม่ได้ถูกหล่อหลอมและบ่มเพาะมาตั้งแต่เด็ก กระทั่งเมื่อเติบโตขึ้นจึงมีประสบการณ์เดียว คือ ประชาธิปไตยจากการเลือกตั้ง คือมีส่วนร่วมจากการไปเลือกตั้งเท่านั้น และการไปเลือกตั้งยังถูกกำหนดให้เป็นหน้าที่ ไม่ใช่เกิดจากจิตสำนึกของพลเมือง อันเนื่องจากระบบการศึกษาไทยแยกการศึกษาออกจากการเมือง เด็กและเยาวชนไทยไม่ได้ซึมซับในเรื่องการใช้สิทธิเสรีภาพเป็นพื้นฐานซึ่งต้องมีความรับผิดชอบด้วย ไม่มีความเข้าใจเรื่องสิทธิมนุษยชน และความเป็นพหุสังคมที่มีความแตกต่างกันทางความคิด ความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม การเห็นแย้งกันโดยไม่ใช้ความรุนแรง และประโยชน์ส่วนรวมมาก่อนประโยชน์ส่วนตน เป็นต้น การบ่มเพาะ ผู้เรียนดังข้างต้นคือการสร้างชุมชนประชาธิปไตยในห้องเรียน และในสถานศึกษา

(Democratic Community) ให้ค้ำชูขึ้นเป็นเรื่องปกติของวิถีชีวิต ไม่ใช่รู้เฉพาะเพียงเรื่องสถานักเรียนและการเลือกตั้งเท่านั้นว่าเป็นประชาธิปไตย

นอกจากนี้ การศึกษาไทยยังให้ความสำคัญกับครูผู้สอนที่เป็นผู้ป้อนความรู้ นักเรียนเป็นผู้รับ ครูจึงเป็นศูนย์กลางของการเรียนการสอน และผูกขาดความรู้และความคิดที่ถ่ายทอดสู่ตัวผู้เรียน การเรียนการสอนจึงไม่มีบรรยากาศทางเสรีภาพและการแสดงออกที่จะก่อให้เกิดการถกเถียง โต้แย้ง การใช้เหตุผลในห้องเรียน ซึ่งไม่ก่อให้เกิดความรู้จริงและความคิดริเริ่มจากตัวผู้เรียน ทำให้เด็กไทยถูกฝึกให้เชื่อโดยไม่สงสัย และเป็นผู้ตามที่ดี

การเรียนการสอนยังมุ่งเน้นแต่ตัวความรู้และวิชาการ โดยไม่ยึดโยงกับชุมชน และสังคม จึงทำให้การศึกษาแยกส่วนออกจากสังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และทำให้การพัฒนาการศึกษาไทยล้าหลังกว่าการพัฒนาของสังคม โดยเฉพาะสังคมในยุคดิจิทัล ซึ่งเข้ามาอยู่ในวิถีชีวิตของทุกคน การศึกษาที่มีลักษณะครอบงำและชี้แนะ คือ เรียนเพื่อรู้ เพื่อจำ และนำไปสอบ ไม่ได้นำไปใช้ในชีวิตจริง ไม่ใช่การศึกษาเพื่อการใช้ชีวิต จึงขาดทักษะชีวิตแม้ในการจัดการตนเอง และการเรียนรู้ประชาธิปไตย โดยไม่ผ่านกระบวนการประชาธิปไตย จึงทำให้ขาดการมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อสังคม และไม่มีความรู้ ความคิด และทักษะประชาธิปไตยที่เพียงพอจะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองได้จากสำนักส่วนตน นอกจากไปมีส่วนร่วมตามกฎหมายและเป็นผู้ตามจากกระแสสังคม ซึ่งสร้างได้เพียงเสียวินาทีก็สามารถเป็นผู้ทำร้ายสังคมได้ แทนที่จะเป็นผู้รักษาและปกป้องประโยชน์ของสังคม และทำให้การเมืองไทยไม่พัฒนาจากระบบการศึกษาที่ไม่ได้สร้างพลเมืองให้มีความสามารถที่เพียงพอต่อการรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม เช่น สังคมเยอรมันและเกาหลีใต้ เพื่อให้หลุดพ้นจากวัฒนธรรมแบบอำนาจนิยมที่แฝงฝังอยู่ในสังคมไทย และการศึกษาไทย ซึ่งหล่อหลอมคนไทยให้เป็นผู้รับและผู้ตาม ก็คือผู้ถูกกระทำ ขาดอิสระในการแสวงหาความคิดและการกล้าริเริ่มอย่างมีเหตุผล ผู้เรียนกลายเป็นผู้ถูกจองจำทางปัญญา และถูกเอาเปรียบจากผู้อาวุโส หรือผู้ที่มีสถานะเหนือกว่า อันเป็นการลดทอนคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในตัวเด็กและเยาวชนที่จะมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจและการเมืองของประเทศต่อไปในอนาคต การศึกษาของประเทศจึงขาดมิติของการสร้างพลเมืองที่จะมีส่วนร่วมทั้งกับชุมชน สังคม (Civic engagement) และมีความสามารถที่เพียงพอกับการที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง (Political engagement) อันเนื่องจากระบบการศึกษาไทยขาดความเชื่อมโยงกับประเด็นปัญหาทั้งทางสังคมและการเมือง ระบบประชาธิปไตยของไทยจึงไม่มีพลเมืองที่ถูกบ่มเพาะมาในวัฒนธรรมประชาธิปไตยผ่านสถานศึกษา พลเมืองไทยไม่ได้ถูกสร้างขึ้นเพื่อให้เป็นนักประชาธิปไตย ที่จะทำหน้าที่ค้ำยันกับระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2475 เราจึงมีแต่ประชาชนที่ยังไม่ได้พัฒนา และ

ยกระดับในเชิงคุณค่าที่เป็นสากลในความเป็นพลเมืองที่พร้อมจะปกป้องผลประโยชน์ของสาธารณะและประเทศชาติตราบเท่าที่กรอบความคิดทางการศึกษายังไม่มีจุดหมายปลายทางที่จะสร้างพลเมืองให้มีความฉลาดคิด รับผิดชอบ พึ่งตนเองได้ในทางเศรษฐกิจ และมีส่วนร่วมกับชุมชนและสังคมการเมือง ดังคำกล่าวของอดีตรัฐสภา นายอุทัย พิมพ์ใจชน ที่ว่า “ประชาชนเป็นอย่างไร ผู้แทนก็เป็นอย่างนั้น” ทั้งนี้ ก็เพราะคนหรือประชาชนเป็นผลผลิตทางการศึกษาของประเทศที่ออกแบบโดยรัฐนั่นเอง กลายเป็นพลเมืองดีที่ปฏิบัติตามกฎหมาย ไม่ใช่พลเมืองผู้ริเริ่มการเปลี่ยนแปลง พลเมืองที่สร้างขึ้นจากระบบการศึกษาไทยจึงไม่มีสมรรถนะที่เพียงพอที่สามารถทำหน้าที่ของพลเมืองได้อย่างสมบูรณ์

สะท้อนให้เห็นปรัชญาการศึกษาแบบดั้งเดิม ที่มุ่งใช้ความเข้มแข็งเชิงสถาบันของระบบการศึกษาแห่งชาติ เป็นแม่บทของการจัดการศึกษาให้เป็นมาตรฐานเดียวกันแบบทั่วไปและตลอดไป ซึ่งทำให้คนต้องรู้เหมือนกัน และหยุดนิ่งอยู่กับที่ ต่อเนื่องไปตลอดชีวิต ซึ่งกำลังถูกท้าทายจากความหลากหลาย และการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว ไม่ซ้ำแบบของโลกยุคข้อมูลข่าวสาร ซึ่งความอยู่รอดและคุณภาพชีวิตของคนในยุคนี้ผูกพันอยู่กับบริบทของนวัตกรรม และประยุกต์กรรมที่ไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่ (Innovative dynamic) และความก้าวหน้าของเครื่องมือเทคโนโลยีในการช่วยประดิษฐ์คิดค้นขั้นสูง (Hi-technology driven) พร้อมๆ กับทางด่วนข้อมูลที่มีขนาดความจุไร้ขอบเขต และความเร็วสูง มีอานุภาพเกินกว่าพลังดั้งเดิมในเชิงสถาบันของระบบการศึกษาแห่งชาติจะเหนี่ยวรั้ง ต้านทานไว้ได้อีกต่อไป การศึกษาจึงต้องปรับเปลี่ยนตัวเอง ต้องเป็นการศึกษาเพื่อบรรลุเป้าหมายของการศึกษาที่มีคุณภาพใหม่ คือ การคิดให้ออก ทำให้ได้ การเรียนรู้เพื่อบรรลุถึงสติปัญญา และความสามารถของผู้เรียน เป็นการศึกษาที่เรียน กิ่งฝึกลงมือทำ หรือกิ่งคิด กิ่งทำ เพื่อฝึกอบรมผู้เรียนให้ได้ค้นพบศักยภาพที่แต่ละคนมีไม่เหมือนกัน จะเป็นตัวผลักดันให้ผู้เรียนเป็นอิสระทางปัญญา รักที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ เพื่อการค้นพบที่ไม่รู้จบ สอดคล้องกับการพัฒนาของโลกยุคใหม่ที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลาไม่หยุดนิ่ง ต้องการพลังเสริมในตัวมนุษย์เป็นตัวขับเคลื่อนในการประดิษฐ์สร้างสิ่งใหม่

โดยเฉพาะการศึกษาที่ครอบงำผู้เรียนให้แยกตัวออกจากวิถีชีวิตของชุมชนและสังคมของตน จากการศึกษาที่กระบวนการเรียนการสอน ไม่สามารถนำความรู้จากห้องเรียนมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้ ซึ่งผู้เรียนส่วนใหญ่ที่อยู่ในภาคเกษตรหรือเกษตรกึ่งอุตสาหกรรม อันเป็นฐานเศรษฐกิจสำคัญของประเทศไม่สามารถนำความรู้ที่ได้ไปพัฒนาคุณภาพชีวิตให้สามารถพึ่งพาตนเองได้แม้ในระดับชุมชนของตน ทั้งที่เป็นพื้นที่ผลิตอาหารด้านเกษตรเลี้ยงคนทั้งประเทศ และยังสามารถส่งออกไปขายต่างประเทศได้ด้วย แต่คนเหล่านี้ที่อยู่ในภาคเกษตรกลับยากจนและขาดโอกาสทางสังคมมากขึ้น การศึกษาไม่ได้สนองตอบต่อพื้นที่ความเป็นชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หลากหลายนี้ มีส่วนอย่างยิ่งทำให้ชุมชนซึ่งเป็นสถาบันสำคัญ

อ่อนแอ และขาดความเป็นอิสระ ต้องอยู่กับการพึ่งพาจากภายนอก ทั้งระบบการศึกษาของชุมชน และระบบเศรษฐกิจของชุมชน

เศรษฐกิจฐานรากอยู่ที่ภาคเกษตรกรรมที่อยู่รอบนอกของเมืองหลวงและเมืองใหญ่ ซึ่งเป็นชุมชนที่หลากหลายและเป็นที่พักพิงยามประเทศชาติเผชิญกับวิกฤติซ้ำแล้วซ้ำเล่า ในโลกยุคใหม่ โดยเฉพาะโลกยุคหลัง COVID-19 จำเป็นที่รัฐจะให้ความสำคัญกับการศึกษาที่เท่าเทียม ไม่เพียงในทางโอกาส แต่หากรวมถึงคุณภาพเพื่อให้ได้ผลผลิตที่ผู้เรียนมีคุณภาพ มีการปรับตัวไปกับการเปลี่ยนแปลง และมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของไทยให้เข้มแข็งที่อยู่ในชุมชนต่างๆ ทั่วประเทศ ลูกหลานและเกษตรกรในยุคโลกาภิวัตน์จะเป็นผู้สร้างผลผลิตทางการเกษตรที่ทันสมัยในพื้นที่ของตนเองโดยต่อยอดจากภูมิสังคมและภูมิปัญญาที่มีอยู่ในท้องถิ่น เขาจะกลายเป็นผู้ประกอบการในระบบเศรษฐกิจท้องถิ่น ไม่จำเป็นต้องอพยพทิ้งถิ่นไปขายแรงงานในที่อื่นโดยไม่จำเป็น ซึ่งต้องการระบบการจัดการและกรอบแนวคิดใหม่ เกี่ยวกับการศึกษาอย่างมีคุณภาพที่ต้องมุ่งเป้าไปที่การแก้ปัญหาความยากจนในระดับชุมชนท้องถิ่นเป็นสำคัญ เพื่อให้เขาสามารถที่จะพึ่งพาตนเองได้ทางเศรษฐกิจ และยังสามารถขยายเศรษฐกิจชุมชนไปสู่ภายนอกได้จากความรู้ที่เปิดกว้างในยุคดิจิทัล

ความหลากหลายของสังคมการเกษตรในระดับชุมชนคือพลังของความเป็นพลุสังคม ซึ่งการศึกษาที่มีคุณภาพและเป็นการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองที่จะนำพาให้รอดพ้นจาก “ความไม่มี” ไปสู่ “ความมั่งมี” ทางโอกาส และสติปัญญา เป็นจุดแข็งและจุดชี้ขาดอนาคตของพลเมืองและประเทศชาติในยุคดิจิทัลนี้

การศึกษาไทยจึงควรพิจารณาปลดพันธนาการจากระบบอำนาจนิยมที่คุ้นชินจนเป็นวัฒนธรรมทั้งในสถานศึกษาและในสังคมแวดล้อม เพื่อปลดปล่อยพลังอันมากล้นที่อยู่ในเด็กและเยาวชนให้สร้างสรรค์ ประดิษฐ์คิดค้นสิ่งต่างๆ ได้อีกมากมาย ซึ่งต้องส่งเสริมให้เกิดการรู้จักแสวงหาความรู้และความคิดอยู่ตลอดเวลา นอกจากการรู้จำจากครูผู้สอนหรือผู้ใหญ่ เป็นการเติมเต็มพลังที่หายไปจากการหล่อหลอมเยาวชนคือพลังความคิดจากสมองของมนุษย์ เพื่อที่จะใช้พลังทางปัญญาในการมีส่วนร่วมรับผิดชอบทั้งต่อตนเองและผู้อื่นและสังคม ซึ่งการศึกษาไทยจำเป็นต้องใช้กรอบและแนวทางดังที่สังคมเยอรมันได้สร้างสภาพแวดล้อมที่ให้นักเรียนยุคหลังสงครามโลกได้มีวุฒิภาวะ บรรลุซึ่งความคิด มีความสามารถที่จะคิดและริเริ่มในการแสดงออกในการวิพากษ์วิจารณ์ด้วยเหตุผล และการประดิษฐ์คิดค้นนวัตกรรมทั้งทางเศรษฐกิจและการเมืองด้วยความรับผิดชอบต่อสังคมอย่างสูงยิ่ง โดยยึดหลัก 2 ประการ คือ

1. การไม่ครอบงำและชี้นำในกระบวนการเรียนการสอน แต่ใช้กระบวนการประชาธิปไตยที่มีการใช้เหตุผล และไม่สร้างการโน้มน้าวเชิงในทางการเมืองทางใดทางหนึ่งว่าถูกต้องที่สุด ซึ่งจะเป็นการครอบงำทางความคิดแก่ผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนขาดอิสระทางความคิด และกลายเป็นผู้ตามในที่สุด
2. การเรียนการสอนต้องนำกรณีศึกษาจากข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นในสังคมสู่การถกเถียงในห้องเรียนเพื่อแสดงจุดยืนและความรับผิดชอบที่มีต่อสังคม เพราะแท้จริงแล้วห้องเรียนใหญ่อยู่ในสังคม ทั้งนี้ เพื่อสร้างให้ผู้เรียนยึดโยงอยู่กับชุมชนและสังคม มีความรู้สึกเป็นเจ้าของ (ownership) สังคม ไม่ใช่เรียนแต่วิชาการ โดยที่ผู้เรียนและสังคมไม่ได้ประโยชน์

ชะตากรรมของประเทศไทย ขึ้นอยู่กับการศึกษาของชาติ ที่จะสร้างพลเมืองให้มีความรู้และฉลาดคิด สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลง และมีส่วนร่วมทางการเมืองและเศรษฐกิจสังคมได้เพียงใด จึงอยู่ที่เจตจำนงทางการเมือง (Political Will) ของผู้นำทางการเมืองและเป็นเจตจำนงร่วม (General Will) ของทั้งสังคม ที่อยากเห็นเสถียรภาพทางการเมืองและสังคมให้มีความก้าวหน้าและต่อเนื่องในความมั่นคงและมั่งคั่ง เป็นอิสระจากความยากจนและความเหลื่อมล้ำ สู่การมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างแข็งขันและสันติอย่างเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน (Solidarity) ดังที่เราได้เห็นแล้วในสังคมเยอรมันและเกาหลีใต้ จากรัฐเผด็จการทหารที่เข้มแข็ง สู่รัฐประชาธิปไตยที่มีความสุข สงบและสันติ ที่พลเมืองถูกสร้างขึ้นใหม่ ให้มีความสามารถนำพาประเทศรอดพ้นจากระบอบเผด็จการ และค้นพบความรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจใหม่ในการพึ่งพาตนเองได้ของพลเมือง ซึ่งส่งผลต่อเศรษฐกิจและการเมืองในภาพรวมระยะยาว

บรรณานุกรม

- เกษม วัฒนชัย. ปาฐกถาพิเศษ การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาชีวิตอย่างยั่งยืน, นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า, 2549.
- โกวิทย์ พวงงาม. **มองมุมใหม่การบริหารท้องถิ่น : ประสบการณ์เรียนรู้จากต่างประเทศสู่ไทย**, (พิมพ์ครั้งที่ 2), กรุงเทพฯ: เสมาธรรม, 2556.
- ร่างยุทธศาสตร์ชาติ พ.ศ. 2561-2580**, เอกสารประกอบการประชุมประจำปี 2561 ของ สศช. กันยายน 2561, สำนักงานเลขาธิการของคณะกรรมการยุทธศาสตร์ชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- ศรีศักดิ์ ไทยอารี, อนุกร ศรีแก้ว และกานต์ เสริมชัยวงศ์. **สถานภาพการให้บริการการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาสในต่างประเทศ : สหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร บราซิล ฟิลิปปินส์ และออสเตรเลีย**, กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา, 2543.
- สุวิทย์ เมษินทรีย์. **โลกเปลี่ยน ไทยปรับ**, กรุงเทพฯ: กรุงเทพธุรกิจ, 2556.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี. **ยุทธศาสตร์การเรียนรู้ตลอดชีวิต: สหราชอาณาจักร**, กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา, มีนาคม 2543.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. **รายงานการศึกษาไทย พ.ศ. 2561 (Education in Thailand 2018)**, กรุงเทพฯ: พรินทวาทกราฟฟิค, ธันวาคม 2561.
- Branded Content. “**เรื่องจริงที่ต้องรู้! ความยากจน ทำเด็กไทยกว่า 2 ล้านคนเสี่ยงหมดโอกาสการศึกษา เศรษฐกิจไทยสูญปีละ 1-3% ของ GDP**”, [<http://brandinside.asia/education-thailand>], 6/22/2020.
- James A. Banks, editor. **Diversity and Citizenship Education: Global Perspective**, U S A: Jossey-Bass, 2004.
- The World Bank. “**Taking the Pulse of Poverty and Inequality in Thailand**”, [<https://www.worldbank.org/en/country/thailand/publication/taking-the-pulse-of-poverty-and-inequality-in-thailand>], 6/22/2020.